

1

ב שם נסד ד עס כסדרן או חסרים: ב * יאלו הימים (ג) * שהוקבעו בהם ר"ח ולא בוולתם ניסן אנה"ז אייר בנה"ז
 סיון אנה"ז תמוז אנה"ז אב בדר"ו אלו אבד"ו תשרי בנה"ז (כ) (ד) מרחשון גדר"א כסליו אי"ב ג"ד
 ה"ו מבט אבד"ו שבט בנה"ז אדר זבד"ו (וענינו אדר הראשון נדכ"ו ישי נדו"י): ג יסין לקביעת
 הסועדים א"ה ב"ש ג"ר ר"ק ה"ץ ו"ף פירוש ביום א של פסח יהיה לעולם ת"ב ויסין על מצות וסרורים
 יאכלוהו ביום ב' בו שבעות וביום ג' כור"ה ביום ד' בו קריאת התורה (ה) שהוא שפחת תורה ביום ה' בו
 צום כפור ביום ו' בו פורים שעבר: ז ילעולם קורין * צו את אהרן קודם פסח כפשוטה ומצורע →
 במעוברת חוץ (ג) (ו) מכה"ח מעוברת (וה"ס מעוברת) שקורין אחרי מות קודם הפסח * ולעולם קורין

באר היטב

מלאים יבוא ביום שאחר עזרת כגון אם עזרת ביום א' יבוא מנוכה ביום ב' מ"א. וע"ז מניח של"ל וכיום שיהיה עזרת יהיה הובטח רבה פי' הובטח רבה שאחר עזרת ע"ש: (ב) מרחשון

באור הלכה

נעילת כערבט וזמן חדש ע"ס כ"ז הספיק דאם נפשה ר"ח ביום א' ד'ו' ממילא יהיה מקלט יום כפור של כשנה יהיה ביום א' ג'ו' והנה ביום א' וזמן וי"ו א"ה להיות כיוון ב' ימים קדושים סמוכים זה לזה וזמן ג' א"ה דע"ז יהיה מקלט כור' ביום סבתה וכשנפשה ז' ימים פורים יסיה מקלט יום ראשון של פסח ביום כ' ד'ו' וכשהיה ב' ד'ו' פסח יהיה מקלט עזרת שהוא חג הכנופות ביום ג' ב'ו' וממילא יהיה כור' ג' ב'ו' זה (כי ביום שמקלט עזרת מקלט הור"ן) זהו א' אשכנז כיוון ז' א"ה מבוט נעילת עזרת וכיום ג' ב'ו' א"ה דכנ"ל לפ"ו היה לו להל' יוכיז בלפניו ביום וי"ו וכיום א' וזו ג' ב'ו' א' אשכנז וכ"ל. ולא ג' יום א' להובט כיוון קדיל לא ביום א' ד'ו' ר"ה וכו' ממילא א"ה להל' ככוס גזווי חנוכה ביום ג' לא כפשוטה ולא במעוברת כן כשנפשה בלחה או חסרה או כסדרן (ואל"כ להאריך ועין בלבוש) ולא ה' ג'ו' א"ה אשכנז דא"כ יהיה ז' ימים פורים ולא כ' ד'ו' א"ה תמוז ול"ס ע' בל"כ דא"כ יהיה מקלט ר"ח ביום א' ד'ו' וזו א"ה וכ"ל וזו כ"ז כשנפשה א"ו ל"כ להעריך כפשוטו א"ך הוא כן רק שדע כלל דמחוסר ענת והי"ך ילכו ההדשים עד חודש השוון כסדרן ענת חסר שבט מלא אדר חסר (וה"ס יב שני אדרים אדר הראשון הוא מלא) ניסן מלא אייר חסר סיון מלא תמוז חסר חסר מלא חסר חסר מלא (אבל השוון וכסלו מכתמים עשירי שנים מלאים או שנים חסרים ובשנים כסדרן דכ"טו השוון חסר כסלו מלא וא"כ להאריך] וזו חסר ג"כ מה שכתב בסוף דביום פורים יחול ל"ג לטו"ה שהוא ת"י אייר כי הוא ע' שבעות בלחוס: * אי"ו הימים וכו'. ניסן אנה"ז ולא כשאר הימים כדי שלא יחול ביום כ' ד'ו' פסח וכיון דכ"ט ידוע שהוא מלא א"כ מיתקן שני ימים לחודש כה"ל וז"ל לקבוע יום שני של חודש אייר דוקא ביום שלישי ומתייבש ושי ולי"ך הלא הוא חסר דכ"טו של כ"ט יום וס' ימים רק יום אחד להלן וממילא ל"ך לקבוע חודש סיון ביום ד'ו' א"ג וכו' וכו' הכל כחוסן זה ומ"כ מרחשון ג' ד'ו' א"ל כדכ"ו וק"ל על יום שני של ר"ח והנה ג"כ מטעם דכ"טו דתשרי בנה"ז וזו מלא ממילא ר"ח השוון הוא כ"ד ה"ו וכסלו הוא תלוי לפי מרחשון אם היה מלא או חסר וכא"ה יום נקבע והוא יבוא לנ"ח כשנ"ה יבוא ביום שנת דא"כ יהיה יום א' ד'ו' חנוכה ביום ג' וזו א"ה כ"ל כ"כ כסדר"ה עוד כתב דאם שאלנו ענת חסר ביום שני הוא כשנפשה מעוברת וכן מה שאלנו שבט שכל לחול ביום שלישי הוא כ"כ דוקא כשנפשה מעוברת ויום ד' לא יחול כ"ה כשנפשה ולא כשנפשה וזו חסר חסר כספיק: * צו קודם פסח. מטיי כסלו מדגדג מהנפלת כלים לענין עזרת קדשים והנפלת כלים מהמזן למזן קדשים וגם במעוברת שקורין מלורע קודם פסח דתתיב בה וכלי חרש יבצר שהוא כשין כנפלת כלים (א"כ כשם אבדרב"ס): * ולעולם קורין וכו' קודם עזרת. כדי שיעולם חספיק כפ"ח

שער הציון

(ג) אחרונים: (ד) פ"א: (ה) ע"ז:

ו באיזה יום קובעין ההדשים וזמני המיעדים עיין בעור' ובלבוש ביאר כל ענין כפרט ע"ש וכן כפר"ח ביאר כפירוש כל שנה ושנה את סימני ע"ש] אכן מה דהכמה מעור-שנת תרס"ב סימני ז"ס [היינו שר"ה יחול ביום זי"ן והוא שלמה דהיינו שהשוון וכסלו מלאים וממילא יבוא פסח ביום המישי ובנת תרס"ג סימני ז"ה [והוא שר"ה יחול ביום זי"ן והוא חסרה] ובנת תש"ז סימני ה"ס [דהיינו שר"ה יחול ביום ה' והוא שלמה וממילא יחול הפסח ביום א'] ולענין שנת תש"ח שהיה שנה ג"כ [היינו שר"ה יחול ביום זי"ן והוא חסרה אחר מלא ואחר חסר] ובאמת הוא פ"ס כמו שכתב כפר"ח שנת תרס"ב סימני ז"ה דהיינו שר"ה יחול ביום זי"ן והוא חסרה דהיינו שהשוון וכסלו שיהיה חסרין וממילא יבוא יום א' של פסח תרס"ג סימני ה"ש' דהיינו שר"ה יחול ביום ה' והוא שלמה ופסח יבוא ביום א' ובנת תש"ז סימני ה"כ"ו [דהיינו שר"ה יחול ביום ה' והוא כסדרן וממילא יבוא יום א' דפסח ביום זי"ן ובנת תש"ח סימני יבוא ביום א' וזו דהיינו שר"ה יחול ביום ב' והוא שלמה דהיינו ששנים מלאים וממילא יבוא הפסח ביום ז' ועיין בח"ס חלק שני סימן יו"ד שכתב ג"כ לענין הקטניות לעיין בעור' ובהנהגת הפר"ח וכן מלאחי עוד ככמה כפרים שכתבו שנים דברי הפר"ח ואין לזוז מהם. ועיין כפר"ח שיש עוד ג"כ באיזה שנים א"ך הם דחוקים מאחט קרוב למאחט שנים וכדל"ה יבוא הגזאל קודם ונקדש החודש ע"ס הראיה ואין ג"מ מזה: והנה בעתים הללו נמסר בעו"ה הדפסת הלוחות ביד כל אחד ואחד יום מזה לקבל גדול שיש מהם שליחתיים איזה לוח יבן ומדפיסים תמוז ומשנים כהה הכריות שהרבה עובדי דרכים שאין יודעים זמני הדשים ומיעדים כ"א מן הלוח וסומכין עליו כשל פוסק מפורסם וראוי תחוד לגדולי ישראל להשיג ע"ז. ומה שזכר היה הם היה הנהגה בישראל שלא ליקח לוח כ"א כשם עליו הסכמה מאחד מהגדולים שנלפס כד"ן:

מנו וחצונו - יסודות קריאת המורה

הלכות ראש חודש סיון תכח

פרשת * במדבר * בני קודם עצרת * ט' באב קודם ואתחנן אתם נצבים קודם ד"ה ולכן כשר"ה (ז) ביום ב"ג שיש שהי שבתות בין ר"ה לסוכות צריכים לחלק נצבים וילך כדי שיקראו וילך בין ר"ה לצום כפור והאוינו בין צ"ב לסוכות וסימן (ח) כ"ג. (ד) המלך פת וילך אבל (ט) כשר"ה ביום ה"ו או אין בין ר"ה לסוכות אלא שבת אחת שקורין בה האוינו או וילך עם נצבים קודם ר"ה וסימן לפשוטה (ס) (י) פקדו ופסחו ולטעוברת סגרו ופתחו מנו ועצרו צופו וצלו קצו והקעו"ה הפרשת האוינו (יא) מחלקין פרשיותיה כדרך שהיו מחלקין אותה במקדש שהיו קורין השירה (יב) פעם אחת לששת ימי השבוע וסימן הוי"ו ל"ך האוינו וזכר ירכיבוהו ורא (יג) לו חכמו כי אשא אל שמים עד סוף השירה והשביעי קורא (יד) מסוף השירה עד סוף הפישה. כנה ודוקא בשבת מחלקין הפרשיות אבל במנחה בשבת ונ' וס' אין להם (מרכי פרק הקורא עומד): ך' יקללות שבתות כהנים (מו) אין מפסיקין בהם אלא באר היטב

באר היטב
 והנה משוכרת סוף קורין פי נח כר"ח חשוון ונתוסף שבת א':
 (ד) המלך. היינו ר"ה שחודשים מלך המשפט. פת וילך פירוש מלבין פחות היתה פתים שמחלקין נצבים וילך לשמים: (ה) פקדו.

משנה ברורה

מוסיף וה"ש משוכרת וזה ג"כ סימנה שהיא מורה על יום ר"ה שכל ביום היא והש"ן מורה שזוהי השנה היתה שלמה (דהיינו שחשוון וכסלו היו מלאים) ור"ל (ו) כשחל ר"ה ביום ה' והשנה היתה משוכרת בין שחלו ההדשים שלמים או חסרים קורין פרשת נח כר"ח חשוון וממילא ניתוסף שבת אחת לקריאה וע"כ קורין פרשת אחרי קודם הפסח: (ז) ביום כ"ג. ר"ל שחל יום א' של ר"ה ביום כ' או ביום ג': (ח) בן המלך פת וילך. פי' המלך היינו ר"ה שאומרים המלך המשפט כשהל ביום כ' או ג' פת וילך מלבין פחות אותה פתים שמחלקים נצבים וילך לשמים: (ט) כשר"ה ביום ה"ו כז"ל וכן היתה בעבור וכספרי ש"ע יבנים ור"ל שחל יום א' של ר"ה ביום ה' או ביום ו' דביום ו' היא להל כז"ל: (י) פקדו ופסחו. פקדו לשון זון כלומר לו קורין סמוך לפסח. סגרו לשון מלועז מוסגר. מנו ועצרו פי' במדבר שהוא מנין בני ישראל קודם פלגת. זמנו היינו ע"ב וללו היינו ואתחנן. קומו ותקעו היינו נצבים קודם חקיעת ר"ה. כשחל יום א' של פסח בשבת דלוי בני א"י שמוסיין פסח רק שבעה ימים קורין בשבת שאחריו פי' שמיני וא"כ ממילא יותר להם בשנה שבת אחת בלי סדרה וע"כ יש מפרדיין אמילו בשנה פשוטה תוריע ומלועז ויש מפרדיין בהר ובחוקותי ואם הוא משוכרת מפרדיין גם משות ומשעי [מהרי"ט ומ"א]: (יא) מחלקין פרשיותיה כדרך וכו'. והענין משני שהם דברי מוכנה שיחזרו העם כחשוכה [רמב"ם] ואמילו יש מוכנים לא יחלקו הפרשה יותר [מ"א]: (יב) פ"ח לשבת ימי השבוע. והיו מחלקין אותה לששה חלקים לשבת ימי המעשה: (יג) לו חכמו כי אשא. ויש כוסקים שסוברין דתיבת ל"ך מרמז על גולי כעס וגו' כי ידיו וגו' (ז) וכן נוהגים במדינתנו [אהרונים]: (יד) מסוף השירה וכו'. ובמקום שמוסיין בשבת (ח) ראשון להוסיף אחר הוי"ו ל"ך מויבא ולהלן: (טו) אין מפסיקין בהם. ושמכזה זה אקרא דמשלי דכתיב מוסר ד' בני אל תמאס ואל תקון בתוכחתו ואם היה זה הקרא מפסיק בהן והיו צריכין לקרות אחר היה נראה כאלו קן

בשבת האת בין פי בחוקותי שיש בה קללות התוכחה וכן מן הכשיות שהיא יום הדיון על פירות האילן שלא קראו הקללות סמוך ליום הדיון ויבנה לו פתחון פה לשון לקטנני חיו [נבוט]: ז' * במדבר בני קודם פלגת. ולפעמים אף שבת בשל קודם פלגת כגון בלוחה השני היתה משוכרת וכן ר"ה ביום ה' שקודם פרשת אחרי מות קודם מן הפסח [וכן שבתה כה"א היו חשוון וכסלו מלאים או חסרים] ואז קורין פרשת נח קודם פלגת בן מכוול כסוסקים ולאחריק לפני הקורא מביאור הנביא שיהיה אזהר פרשיות מחובות ילידה נכדוה. סימן לפשוטה מחובות. ויקרא ופקודי. תוריע ומלועז. אחרי מות וקדושים. בהר ובחוקותי. לעולם מחובות כשנה פשוטה ותלוות כמשוכרת מן מה"ש [דהיינו שבת של ביום ה' והיא בלתי דיינו כחשוון וכסלו היו מלאים] אף כששנה משתלקין ויקרא פקודי משום שיתוסף שבת אחת קודם לפסח. ותוקף ובלק אינן מחובות אלא כשחל בשבת בשבת שיתוסף פרשת א' [שהלא יוריש אין קורין פרשת הספוט] וזהו בין כששנה ובין כמשוכרת. ומעתה כשהוא חסרה שאז קורין אחרי מות קודם שבת ובה קודם פלגת וחסר פרשת אחת מפרדיין משות ומשעי. ונצבים וילך אינן נכדוין אלא כשהל ר"ה ביום כ' או ביום ג' כח"ס כב"ש [ואין חילוק בזה בין משוכרת כששנה ובין שבת [למטה]: עור אעתיק לפני הקורא בקולו מביאור נכדוין עקרי הכללים לביטול החדשים. והוא. כשר"ה חל היום ראשון כגד"א מלא וחשוון חסר כסלו מלא ופנת חסר כעט מלא אחר חסר וכו' עד סוף הסנה] בין כששנה ובין כמשוכרת [אכן כמשוכרת גם אחר הבלאבון מלא כמכוול כסוסקים] וכשהל היום ראשון של ר"ה ביום שני או ביום ז' אין ר"ה ליום א' [היות השני מדשים [דהיינו חשוון וכסלו] כסדרן אלא פעמים שיהיה מלאים או שיהיה חסרים בין כששנה פשוטה או משוכרת. וכן כשהל יום ראשון של ר"ה ביום ה' והיתה אותה השנה משוכרת ג"כ כשהל יום ראשון של ר"ה ביום ה' שבת פשוטה א"א שיהיה חסרים. וכשהל יום ראשון של ר"ה ביום ה' שבת פשוטה א"א להיות או שיהיה חסרים [דהיינו שאלו השני מדשים ימי שיהיה חסרים אלא פעמים שחשוון חסר וכסלו מלא ופעמים שיהיה מלאים] ס' ו' מתי קביעות בשנה פשוטה [ג' חסרה ג' שלמה ג' כסדרן ה' שלמה ג' חסרה ג' שלמה] ו' מתי קביעות בשנה משוכרת [ג' חסרה ג' שלמה ג' חסרה ג' שלמה] ו' מתי קביעות כהן יום א' של חנוכה [למטה] וסימן כי נח מלוח ומורה

שער הציור
 (י) והנ"ל של כר"ח אינו כיון אלא פשוט בשנה שסימנה ה"ה: (ז) ויש מקומות שסוברין כש"ש: ונראה נכדוין ופסחים [פמ"ג] ופס"ח [להגו] לפסחים כפי המקומות אלו: (ח) א"ל ומ"ג:

3

Epshhtain, Ya'akov

חבל נחלתו

מאמרים ותשובות
בדיני תורה

חלק חמישה עשר

מאת

יעקב בן לאבי-מורי

חיים מנחם הלוי אפשטיין ז"ל

קריאת פרשת במדבר קודם שבועות

טז שאלה

ב. נלמד עתה את הנושא: אלו פרשות נקראות בכל שבוע בקריאת התורה.² השם הנכון של חלוקת הקריאה בתורה הוא סדרים ולא פרשות. בא"י היתה התורה מחולקת למחזור תלת-שנתי שאף בו שלש שיטות: 141, 154, 167 סדרים. בבבל נהגו חלוקת סדרים לשנה אחת. חלוקה זו לא היתה קבועה.

כך כותב הרמב"ם (הל' תפילה ונשיאת כפים פ"ג הל' א, ב):

"המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת, מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר בראשית, בשניה אלה תולדות, בשלישית ויאמר יי אל אברם, וקוראין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בחג הסוכות, ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים ואינו מנהג פשוט".

"עזרא תיקן להם לישראל שיהו קורין קללות שבספר ויקרא קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ראש השנה, והמנהג הפשוט שיהו קוראין במדבר סיני קודם עצרת, ואתחנן אחר תשעה באב, אתם נצבים קודם ראש השנה, צו את אהרן קודם הפסח בשנה פשוטה, לפיכך יש שבתות שקורין שחרית שני סדרין כגון אשה כי תזריע וזאת תהיה תורת המצורע, אם בחקותי עם בהר סיני וכיוצא בהן כדי

הוה עובדא' ונער בר מצוה שתאריך כניסתו למצוות סמוך לחג השבועות התכונן לקריאת פרשת במדבר שהיא בדרך כלל הפרשה הנקראת בשבת שלפני שבועות, והתברר לאחר שהתכונן לקראה שהפרשה באותה שנה היא פרשת נשוא. מנין נובעת הטעות?

תשובה

א. ראשית נענה לשאלה ישירות ואח"כ נלמד את הסוגיא.

פסק בשו"ע (או"ח סי' תכח ס"ד): "ולעולם קורין פרשת במדבר סיני קודם עצרת..."

והעיר בביאור הלכה: "במדבר סיני קודם עצרת - ולפעמים אף פרשת נשא קודם עצרת כגון שאותה השנה היתה מעוברת וחל ר"ה ביום ה' שקורין פרשת אהרי מות קודם תג הפסח [ובין שהשנה ההיא היו חשוון וכסלו מלאים או חסרים] ואז קורין פרשת נשא קודם עצרת כן מבואר בפוסקים".

וא"כ בשנה מעוברת שר"ה בראשיתה חל ביום חמישי קוראים אף פרשת נשוא קודם שבועות. וזו היתה טעותו של אותו נער או מי שבדק עמו איזו פרשה יקרא לבר המצוה.

1. השנה שנת תשע"ד שהיא שנה מעוברת וסימנה הש"ג.
2. ברור זה בנוי על מאמרו של רחמים שר-שלום: 'מנהגים קדומים בחלוקת התורה לפרשות ושיבוץ בלוח השנה', סיני כ"א, תשנ"ח. והוספתי בו הערות ודברים שנתחדשו לי עפ"י עיוני.

4

סיני

שישלימו בשנה וי בעונתן".
עולה מהרמב"ם ע שנה אחת, כבר היה מסמרות אלו פרשור כדי להגיע לתקנת קודם עצרת וקודם וכך כותב בספר לתלמיד הרא"ש: "חילו הוא כדי שתעלה ק אחת ולכן כל חכם ו והפריד הסדרים כפי הנאות ואין הסדר ה מנהג ואינו חובה בברכה לקיים סי' סג בזה בשאר הסימנין, וכך מספר ומסבין שבת סי' מה): "מעשה היה בקלוניא הראוי לקרות פרשו ועיכב תפלה וקרי: וכשהגיע [שבת] הו בר' שמעון זצ"ל להו הכרנים ולקרותה ו להקראות באותה ע מן התורה לפי כי מ לקרות התורה בפרע שנה ושנה כדי ל וחוקים ואין לך ל קריאתה הלכה לה א קבע בפרשיות לקרו וזו בשבת זו אלא וראיה לדבר שאם

3. קבילה היא עיכוב

5

שישלימו בשנה ויקראו אותן הסדרים בעונתן".
 עולה מהרמב"ם שהחלוקה לסדרים של שנה אחת, כבר היתה לפניו, ואינו קובע מסמרות אלו פרשות לצרף ואלו להפריד כדי להגיע לתקנת עזרא על הקריאות קודם עצרת וקודם ר"ה.

וכך כותב בספר חזה התנופה (סי' נד, לתלמיד הרא"ש): "חילוק הסדרים וחיבוריהם הוא כדי שתעלה קריא' כל התנור' בשנה אחת ולכן כל חכם בעירו או בארצו חיבר והפריד הסדרים כפי הסדר שראה שהוא הנאות ואין הסדר ההוא הלכה קבועה רק מנהג ואינו חובה לשנות מנהג הנהוג בברכה לקיים ס' סגרו ופסחו וכן כל כיוצא בזה בשאר הסימנין, סברא".
 וכך מספר ומסביר האור זרוע (ח"ב הל' שבת סי' מה):

"מעשה היה בקלוניא באחד שקבל³ בשבת הראוי לקרות פרשת אמור אל הכהנים ועיכב תפלה וקריאת תורה כל היום וכשהגיע [שבת] הבאה צוה ה"ר אליעזר בר' שמעון זצ"ל להתחיל בפרשת אמור אל הכהנים ולקרותה וגם בהר סיני הראויה להקראות באותה שבת ושלא לדלג פ"א מן התורה לפי כי מימות משה רבינו נתקן לקרות התורה בפרשיותיה ולהשלימה בכל שנה ושנה כדי להשמיעה לעם מצות וחוקים ואין לך לומר כיון שעבר זמן קריאתה הלכה לה אותה פרשה לפי כי אין קבע בפרשיות לקרות פרשה זו בשבת זו וזו בשבת זו אלא כי כן נסדרו הפרשיות וראיה לדבר שאם יארע יום [טוב] בשב'

ודוחין הפרשה של אותה שבת מפני פרשה של יום טוב הלא מיד בשבת הסמוכה ליר"ט חוזר למקום שפסק ולא אמרינן הואיל ונדחת תדחה. ותו דאפי' תימא יש קבע בשבתות בקריאת הפרשיות אפ"ה אין לנו לבטל ולדחות אותה הפרשה שלא נקראת בשבתה אלא לשבת הבאה חוזרין וקורין אותה"...

ועולה מדבריו שיש קביעות וסדר לפרשות אפילו אם בטלום מסיבות כל שהן, כמו כן אין מדלגים על פרשות אלא קוראים על הסדר אפילו היה עיכוב בקריאתו.

ג. מתקופת הגאונים אנו מוצאים הדרכה באיזה זמן בשנה לקרוא אלו סדרים.

כתב הגהות מיימוניות (הל' תפילה ונשיאת כפים פ"ג ה"ב אות א):

"בסדר רב עמרם כתב סימן פקי"ד ופס"ח מנ"ה ועצ"ר צו"ם וצל"י קו"ם ותק"ע הא לך פירושו: פקיד תרגומו של צו ואחר כך פסח, מנ"ה ממניין שבמדבר סיני ואחר כך עצרת, צו"ם תענית ט' באב ואחר כך צל"י שהוא ואתחנן, קו"ם שהוא נצבים ואחר כך תק"ע בראש השנה. ופירש רב נסים גאון הטעם מה שמחלקין וילך מאתם נצבים כשיש ב' שבתות בין ראש השנה לסוכות לבד מי"ט אף ע"פ שהיא פרשה קטנה ומחברין מטות ומסעי שהן גדולות יותר, היינו משום דבעינן שתכלה שנה וקללותיה שיש קללות באתם נצבים ואין אנו רוצים שיכנסו תוכחות שנה שעברה בשנה הבאה. ואין נראה לר"י דהא בפרק המוכר את

3. קבילה היא עיכוב קה"ת ותפילה בציבור עד שיעשה דינו, עי' בספרי 'חבל נחלתו' ח"ב סי' סד.

צריכות ע"כ ומנהג פשוט בינינו כשיש חתונה או אבי הבן או בעל הברית בקהל להוסיף על שבעה ונראה דהיינו דוקא כשיש חתן או אבי הבן או בעל הברית בקהל אבל בלתי סבה ראוי לחוש לדברי הרשב"ץ ז"ל וכן עשיתי מעשה פה תיר"א באחד שהיה רוצה לפרוש לארץ מרחקים ויום השבת קודם לכתו רצה לעשות שורה ולקרוא לכל קרוביו מריעו ואוהביו לספר תורה ולא הנחתיו להוסיף על השבעה לחוש לסברת הרשב"ץ ז"ל.

בית יוסף סימן ר"פ

דף קפ"ג ע"א שטה ה' וכן דעת הרמב"ם ז"ל וכו'. נ"ב וכתב הראנ"ח ז"ל בהלק שני סימן ס"ח דיכולים להוסיף כפי המנהג ביה טוב על חמשה הקוראים בתורה מחמת איזה שמחה שיש בקהל וכן הוא מנהגינו.

בית יוסף סימן רפ"א

דף קפ"ג ע"א שטה י"ז כתב ב"בולוי הלקט בשם הגאונים למה קורין שבעה בתורה וכו'. נ"ב אני הייתי נוהג טעם זה אבל לא ממש כדברי הגאונים אלא שהיו קורין שבעה כמנין ימות השבוע והשב' שהוא יום שביעי והרד"א ז"ל כתב בשם בעל משמר המועדו' שהשב' נמשל לעול' הבא שהוא יום מנוחה לצדיקים ולכן קורין שבע' וביום הכיפורים ו' שבא לכפר על מעשה העולם הוה שנמשל לשש' ימי החול. שטה כ"א כתב הריב"ש ז"ל בתשובה וכו'. נ"ב סימן פ"ד.

שטה מ"ז ולפי דבריו נראה לי דלשביעי נמי אינו עולה אלא אהר שקראו שלשה וכו'. נ"ב ואינו נראה לי שכל היכא דאיכא שבעה גדולים ליכא הקפדה אם יהיה קטן מהשבעה הראשונים ולא בא למעט אלא היכא דאין קורין אלא שלשה כגון בחול מורי הרב ז"ל בתשובה ח"א סימן קמ"ה.

שטה נ"ג ומיהו השתא דתקון רבנן שיברכו כולם אשה וקטן קורא אפילו ראשון וכו'. נ"ב אם הוא כהן קורא בתורה ראשון אם אין שם תלמיד חכם אבל אם יש ת"ת ת"ת קודם הרדב"ו

שראיתי בקושטנדינ"א יע"א אינו מוחין בבחור שנשא אלמנה ורוצה להוציא ס"ת אחר.

76 שטה ל' הכל עולין למנין ז' אפי' אשה וקטן וכו'. נ"ב כן הוא לשון הברייתא והרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהלכות תפלה כתב בשבת וביום הכפורים במנחה בשני ובחמישי של כל השנה ובחנוכה ובפורים ובימי התענית בשחרית ומנחה קורין שלשה ואין פוחתין ממנין זה ואין מוסיפין עליהם אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד הצבור קטן היודע לקרות ויודע למי מברכין עול' ממנין הקוראים עד כאן ונראה מדבריו דעולה אפילו למנין ג' ביום שאין קורין בו אלא ג' ויש לתמוה מנא ליה הא דהא בברייתא הכל עולין למנין ז' קתני וכן כתובה כל הפוסקים בהלכותיהם ורבינו בעל הטורים ז"ל כתב כאן בסימן רפ"ב בהלכו' שבת ולא כתב' בסימן קל"ה ששם עסיק בשני וחמישי שקוראין שלשה ובפירוש כתב הרוקח בס"י של"ד הביאו רבינו ב"י ז"ל בס"י קל"ה דאינו עולה למנין ג' וכתב כן בשם בעל הערוך והרמב"ם ז"ל ולכן אני אומר שגם דברי הרמב"ם ז"ל צריך לפרשם דוקא לשבעה ולא לשלשה והדברים מוכרחי' כן ממה שכתב הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה במסכת מגילה פרק הקורא את המגילה אהא דתנן קטן קורא בתורה ומתרגם כתב וז"ל אמר אחד מן הגאונים' האחרונים' שזה אחר השלישי ע"כ ואפי' אם ת"ל דבחנוכו' חזר בו או דבפירוש המשנה לא סמך על דברי אותו הגאון וכמו שכתב מורי הרב ז"ל בתשובה ח"א סי' קמ"ה לענין הלכה קי"ל דדוקא למנין שבעה עולה ולא למנין שלשה כדברי שאר הפוסקים ושוב מצאתי בספר תיקון יששכר דף נ"ד עמוד שני העלה כן לענין הלכה.]

77 ודוקא למנין שבעה מצטרף אבל להיות הוא מקרא אינו יכול עד שיהיה בן שלש עשרה ויביא שתי שערות הר"ם מלמד בתשובות כ"י סי' מ"ג. שטה ל"ד ואין יכולין להוסיף על שלשה וכו'. נ"ב והוא הדין דאין יכולין להוסיף על ד' בראשי חדשי' ובחולו של מועד כמו שכתב רבי' בעל הטורים ז"ל בטור זה סי' תכ"ג.

כתוב בהגהות הרי"ף ז"ל בשם רשב"ץ ז"ל שעתה שכל הקוראין מברכין אין להוסיף יותר מו' אפילו בשבת כדי שלא נוסף בברכות שאינן

זה ספר הרוקה [הגדול]

אלהים ואנשים משמח. הקדיש קוראיו והכין מטבח. אל כל איש מצוק ומר נפש וצורח. אבעבועות שחין העבירות פורח. יגהה מזורו ורטייתו ימרח. בתשובתו לא יבא בית מרוח. עוד יגדיל תורה ויאדיר ושוטח. כל דיני איסור והיתר ודיני מולח. ידין כאחד שבטי ישראל וכל דין אינו שוכח. אין לך מקצוע בדיני ממונות שלא יהיה בו טורח. בסדר מועד יאיר נתיב כשמש וירח. ובסדר זרעים שעוריו כי צמח. ובסדר נשים אל מקומו שואף זורח. ידרוש במרכבה ושלא יקצץ בנטיעות הוא בוטח. נכנס ויוצא בשלום לפרדס כבן בית לא כאורח. כשיגיע לאבני שיש טהור מים מים אינו צורח. כל זה קמין בקומצו והעלהו כליל על המזבח. הרב רבי אליעזר מגרמיזא נ"ע ולו נאה לשבח. תמיד הזמור"ה אל אפו נשלח. מזמור שיר למנצח:

[נוסח השיעור ממהדורת קרימונה שי"ז]

נדפס ונערך במהדורה חדשה ומפוארת ביותר באותיות מאירות עינים בהגהה מדוייקת עפ"י דפו"ר וכת"י והשוואות לספרי הגאונים והראשונים ובתוספות עשרות אלפי מראי מקומות, פתיחת ראשי תיבות ומפתחות ומיתרות צד.

ונוסף עליו הגהות והערות

ברכת שמעון

להגאון הגדול רבי ברוך שמעון שניארסהון זצ"ל
ראש ישיבת הגאון מטשעבין "כוכב מיעקב"

גן הרוקה

הערות וצינונים וביאורים והשוואות בדברי רבינו הרוקה

נערסו ע"י הרבנים הגאונים

רבי דוד שלמה קליין שליט"א

האדמו"ר מאוונגאר

רבי נח גדלי' קוצקו'ב שליט"א

יצא לאור על ידי זכרון אהרן

פעיה"ק ירושלים תשע"ד

9

קטן לצדף
ולענין זימון
בברכת
המזון

שלד. קמזן לצדף. אמר ר' נחמן קטן היודע למי מברכים מזמנין עליו (ברכות מח.). פירש ר"ח יש לו ב' שערות ונכנס ל"ג, והני מילי לזימון, אבל לתפלה עד בן י"ג שנים ויום אחד. בפרק א' דמסכת ערכין (ג.) קטן היודע למי מברכין¹⁸¹². בירושלמי דברכות (פ"ז ה"ב) ובראשית רבה בויחי מקץ (צ"א ג) אמר רב פפא כמה פעמים אכלית עם תחליפא אבא ועם ר' ינאי חביבי ולא זימן עלי עד שהבאתי ב' שערות, ולית ליה קטן אין מצטרף, דאמר ר' יהושע בן לוי קטן המוטל בעריסה אין מזמנין עליו פירוש לג' אבל עושין אותו סניף לזימון. ואל תשיבני מריש פרק שלשה שאכלו (שם) יצא אחד לשוק בשלשה מזמנין עליו ולא בעשרה, משום דלא יתיב גבייהו איך זימנו בשם. אבל פירשו ר"ח ורב אחאי דמן שבחא ורב יהודאי גאון פסק קטן אין מצטרף וכן אבא מורי רבינו יב"ק, אך רבנא האי פסק בן ח' או בן ז' אם יודע למי מברכים מזמנין עליו. ורבינו יב"ק משפירא מאחר דברכת המזון בשם אמרינן במגילה (כג:) מהנהו כל דבר שבקדושה ביי צריך למיתב, וט' נראין כיי אין מצטרפים, וקטן סניף ליה פסיק לית הילכתא הכי דדוקא י' גדולים ויתבי. וקטן היודע למי מברכין הגיע לכלל שנים, אך מספקא לן בשערות כגון מופלא הסמוך לאיש שנדריו נדר ולא ממש ובכן סורר ומורה גבי פרהסיא, מי ממעטי גוים וקטנים דילפינן תוך, ומינה¹⁸¹³ מה להלן כולן גוים וזכרים ולא עבדים אף למזון. ובתוספתא דנדה ובנות כותים (פ"ה הט"ו) מעשה בתינוק שהקדיש קדרומו לשמים ובדקו רבי עקיבא לשם מי נדר, כך הקטן סמוך לאיש לזימון. ורבינו תם אומר קטן ממש הוא סניף לעשרה לזימון. ירושלמי (ברכות פ"ז ה"ב) אמר ר' יוחנן קטן לספר עושין אותו סניף¹⁸¹⁴. נראה לקרוא בתורה לז', כדמשמע בפרק הקורא את המגילה עומד (מגילה כג.), אבל לומר אין מצטרפין דמפסיק ואינו עולה¹⁸¹⁴, וכן השיב רבנא נתן שעשה הערוך. ירושלמי (שם) אחד ספק אחד קטן עושין הספק עיקר והקטן

לסניף

ברכת שמעון

(ש) קמזן אין מצטרף וכו'. עי' גם' מנחת פמים ליו"ד סי' א' סעיף ה' שמצינו דברי רבינו ודברי הרא"ש בפרק ג' שאכלו הסוכר שקטן מצטרף, ובמנחת מנין מ"ע רל"ו לענין קדושה שאינו מצטרף. (שא) מה להלן כולל גוים כותים. עי' גליוני הש"ס סנהדרין ע"ד - ז' דיש כאן שינוש מבוחר ונ"ל מה להלן גדולים ישראלים וזכרים וכו', וע"ש מ"ש לפרש.

גן הרוקח

עושים סניף שאינו עיקר, וכפירושו של הא"ר כתב גם הרע"ב (מגילה פ"ד מ"ו). ובשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' קמ"ה) כתב שכונת רבינו שלא יעלה למנין ג'. אכן במלאכת שלמה על המשניות כתב דמה שכתב הרמב"ם בפירושו למשניות בשם אחד הגאונים האחרונים הכונה לבעל הערוך, והרמב"ם כתב בדעתו דדברי הבי"י ורבינו להדיא סמך דבריו בסופם על דברי רבינו נתן שחיבר הערוך. וע"ע. וע"ע שו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' נ"ד) ואורח לחיים (סי' א'). ופעולות צדיק (ח"ב סי' צ"ז). 1814. צ"ל אבל לג' אין מצרפין אותו דמפסיד ואינו ועלה. (הגהות יעב"ץ בכי"ק).

1812. ראה הדיעות להלן בדברי רבינו למנין שנותנו של הקטן המצטרף ונימוקיהם בהגה"מ (הל' ברכות פ"ה ה"ז) ובשו"ע (סי' קצ"ט ס"י). 1813. בב"י (סי' קל"ה) הביא דברי רבינו והסיק מדבריו דמותו להעלות קטן אך אינו עולה למנין העולים, ולכך אפשר לקרות אותו רק ביום שעולים ז' ולא ביום שעולים ג' שאין להוסיף על המנין. וכתב דרבינו ירוחם (נתיב א' ח"ג כ' א) חולק על רבינו וכתב דאם יש שם רק כהנים יעלה הכהן פעמיים ואח"כ עולים אפי' נשים. ובאליה רבה (סק"ו) כתב דאין זה פירוש דברי רבינו אלא שקטן אחד בלבד עולה למנין ז' ולא רבים וזה הכונה

יב כתב הכל זו (שס) נשם גאון דצית הכנסת שרובן כהנים ויש ציניהם ישראל אחד או שנים קורא כהן ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל ואח"כ קורין לכהן ואומר יעמוד פלוני ואע"פ שהוא כהן ואחריו לוי ואחריו ישראל ורבינו ירוחם (נ"ב ח"ג כ:) כתב עיר שכולה כהנים ואין שם כי אם שנים או שלשה ישראלים לא יקראו כהנים להשלים למנין שבעה ועיר שכולה כהנים ואין בה ישראל כלל נראה לי דכהן קורא פעמים ושבו יקראו נשים להכל עולים למנין שבעה ואפילו

קטן ועד ואשה. ועיר שכולה כהנים ואין בה ישראל כלל ולא נשים ולא קטן לא יקראו בתורה כלל וכן כתוב בהגהות מיימוניות (שס אה ר) בשם הר"ם וכן כתב המרדכי בפרק הניזקין (סי' מה) בשם הר"ם ג"כ וכתב דצדקו דהא דאמרין דכשכולם כהנים ואין שם אלא שנים או שלשה ישראלים לא יקראו הכהנים להשלים למנין שבעה שאותם שלשה קורים וחורים וקורים כמו בני העיר שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב וחוזר ועומד וקורא עד שבעה פעמים כדאיתא בתוספתא דמגילה (פ"ג ה"ו) ע"כ ולפי זה שנים או שלשה ישראלים דנקט לאו דוקא דהוא הדין כשישראל אחד לבדו בעיר שכולה כהנים שיקרא כהן פעמים ואח"כ יעמוד אותו ישראל ויקרא ויחזור ויברך ויקרא עד תשלוש שבעה פעמים: ורבינו הגדול מהר"י אבוהב כתב ואם אין ציית הכנסת אלא כהנים יש מי שכתב שכהן אחד קורא ומברך וחוזר וקורא ומברך עד שישלים למנין הקורים והרשב"א כתב בתשובה (ח"א סי' יג וסי' תשלג) שכהן קורא אחר כהן שאין שם משום פגם ראשון שהרי הכל יודעים שאין שם אלא כהנים וכן יעשה עד שישלים מנין הקורים וצצית הכנסת שרובה כהנים ויש ציניהם ישראל אחד או שנים יש אומרים שיעלה כהן ואחריו ישראל וישראל חוזר וקורא עד שישלים כל המנין ור"י בעל המנהיג (הל' שבת סי' נה) כתב שישראל קורא ראשון מפני דרכי שלום ושבו אין כהן מחלוקת וכן כתוב בירושלמי (גיטין פ"ה ה"ט) עיר שכולה כהנים ישראל קורא ראשון מפני דרכי שלום פירוש שלא יהא מחלוקת בין הכהנים לומר למה אמה עולה ראשון יותר ממני אבל כשישראל קורא ראשון אחר כך יעלה מי שיעלה אינו עולה אלא בתורת ישראל עכ"ל רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל. ומה שכתב שאם אין צצית הכנסת אלא כהנים יש מי שכתב שכהן קורא ומברך וחוזר ומברך וכו' כן כתבו התוספות בהניזקין (טו: סוד"ה כי קאמרין) והמרדכי בפרק הקורא את המגילה עומד (סי' תחיל) וזה לשון תשובת הרשב"א (ח"א סי' יג) לפי פשטה של שמועה היה נראה שאין כהן קורא לעולם אחר כהן ועיר שכולה כהנים כהן אחד קורא ויושב וחוזר וקורא ויושב שבעה פעמים אלא שצירושלמי בהניזקין א"ר חנינא עיר שכולה כהנים ישראל קורא ראשון משום דרכי שלום כלומר אם יש שם ישראל אחד ציניהם מכאן אמה למד שצמקום שכולם כהנים או שאין ישראלים כדי ספקם כהן קורא אחר כהן שאין שם משום פגם שהרי הכל יודעים שאין שם אלא כהנים ואין כהן שני קורא משום פגם הראשון אלא מפני שאין שם ישראל וכן שלישי וכן רביעי וכן כולם עכ"ל והיא בתשובת להרמב"ן

סימן קפ"ז וזה מצוה דצדקו דהא דאמרין דכשכולם כהנים ואין שם אלא שנים או שלשה ישראלים לא יקראו כהנים להשלים למנין שבעה ועיר שכולה כהנים ואין בה ישראל כלל נראה לי דכהן קורא פעמים ושבו יקראו נשים להכל עולים למנין שבעה ואפילו קטן ועד ואשה. ועיר שכולה כהנים ואין בה ישראל כלל ולא נשים ולא קטן לא יקראו בתורה כלל וכן כתוב בהגהות מיימוניות (שס אה ר) בשם הר"ם וכן כתב המרדכי בפרק הניזקין (סי' מה) בשם הר"ם ג"כ וכתב דצדקו דהא דאמרין דכשכולם כהנים ואין שם אלא שנים או שלשה ישראלים לא יקראו הכהנים להשלים למנין שבעה שאותם שלשה קורים וחורים וקורים כמו בני העיר שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב וחוזר ועומד וקורא עד שבעה פעמים כדאיתא בתוספתא דמגילה (פ"ג ה"ו) ע"כ ולפי זה שנים או שלשה ישראלים דנקט לאו דוקא דהוא הדין כשישראל אחד לבדו בעיר שכולה כהנים שיקרא כהן פעמים ואח"כ יעמוד אותו ישראל ויקרא ויחזור ויברך ויקרא עד תשלוש שבעה פעמים: ורבינו הגדול מהר"י אבוהב כתב ואם אין ציית הכנסת אלא כהנים יש מי שכתב שכהן אחד קורא ומברך וחוזר וקורא ומברך עד שישלים למנין הקורים והרשב"א כתב בתשובה (ח"א סי' יג וסי' תשלג) שכהן קורא אחר כהן שאין שם משום פגם ראשון שהרי הכל יודעים שאין שם אלא כהנים וכן יעשה עד שישלים מנין הקורים וצצית הכנסת שרובה כהנים ויש ציניהם ישראל אחד או שנים יש אומרים שיעלה כהן ואחריו ישראל וישראל חוזר וקורא עד שישלים כל המנין ור"י בעל המנהיג (הל' שבת סי' נה) כתב שישראל קורא ראשון מפני דרכי שלום ושבו אין כהן מחלוקת וכן כתוב בירושלמי (גיטין פ"ה ה"ט) עיר שכולה כהנים ישראל קורא ראשון מפני דרכי שלום פירוש שלא יהא מחלוקת בין הכהנים לומר למה אמה עולה ראשון יותר ממני אבל כשישראל קורא ראשון אחר כך יעלה מי שיעלה אינו עולה אלא בתורת ישראל עכ"ל רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל. ומה שכתב שאם אין צצית הכנסת אלא כהנים יש מי שכתב שכהן קורא ומברך וחוזר ומברך וכו' כן כתבו התוספות בהניזקין (טו: סוד"ה כי קאמרין) והמרדכי בפרק הקורא את המגילה עומד (סי' תחיל) וזה לשון תשובת הרשב"א (ח"א סי' יג) לפי פשטה של שמועה היה נראה שאין כהן קורא לעולם אחר כהן ועיר שכולה כהנים כהן אחד קורא ויושב וחוזר וקורא ויושב שבעה פעמים אלא שצירושלמי בהניזקין א"ר חנינא עיר שכולה כהנים ישראל קורא ראשון משום דרכי שלום כלומר אם יש שם ישראל אחד ציניהם מכאן אמה למד שצמקום שכולם כהנים או שאין ישראלים כדי ספקם כהן קורא אחר כהן שאין שם משום פגם שהרי הכל יודעים שאין שם אלא כהנים ואין כהן שני קורא משום פגם הראשון אלא מפני שאין שם ישראל וכן שלישי וכן רביעי וכן כולם עכ"ל והיא בתשובת להרמב"ן

כתב הכל זו (שס) מעמידין כהן קטן לקרות שמיני להיות מפתיר צניח ואין צוה פגם כלל ע"כ. וכן כתוב בשבלי הלקט (סי' לה) בשם הגאונים וגם זה פשוט הוא דלמנהגא דידן שפיר דמי דאין כאן פגם כלל (ה): בהן שנסתמך ושם בתשובה אם עולה לקרות בתורה ראשון וכתב בסימן קכ"ח (קטו): בהן שנטמא למתים או שהוא נושא נשים צעירה אם נפסל מכל מעלות הכהונה עד שישוב כתמי בסימן קכ"ח (שם ד"ה מן) (ט):

יג כתב הרוקח סימן של"ד ירושלמי (צרכות פ"ו ה"ב) א"ר יוחנן → י"ג קטן לספר עושים אותו סניף נראה לקרות בתורה לשבעה כדמשמע פרק הקורא את המגילה עומד (ג). אבל לשלשה אין מלטרפין דמפסיק ואינו עולה וכן השיב רננא נתן שעשה הערוך עכ"ל וכ"כ הרמב"ם צפ"י המשנה פרק הקורא את המגילה עומד אהא דתמן (מגילה כד). קטן קורא בתורה אחר אחד מן הגאונים האחרונים כי זה אחר השלישי. ונראה מדברי הרוקח דהא דעושין אותו סניף היינו לומר שמוחר לעלות לס"ת אבל לא יעלה מהמנין ומשום הכי לא התיר שיעלה ביום שאין קורין אלא שלשה משום דאין מוסיפין עליהם ודין עלייתו לשבעה אכתוב בסימן רפ"ב (ד"ה הכל עולין) צביעתא דשמיא. ורבינו ירוחם (נ"ב ח"ג כ:) חלוק צוה על הרוקח שכתב דעיר שכולה כהנים כהן קורא פעמים ושבו יקראו נשים להכל עולים למנין שבעה ואפילו קטן ועד ואשה וצמקום רפ"ב (שס) אכתוב דעת הר"ן ז"ל: **כתבו** הגהות מיימוניות צפ"ב מהלכות תפילה (אוח ס) בשם הר"ם דאין לקרות [עצדים] כעניים לס"ת אם לא לשבעה כדאמרין (מגילה ג). הכל משלימין לשבעה וכו' ואם אמו מישראל מותר. וגירסא דידן הכל עולים למנין שבעה. צמקום דליכא כהן צעיר אלא סומא אסור לקרותו לס"ת וכמו שיכתב בסימן קמ"א (קנב: דער ראשון):

יד כתב המרדכי סוף פ"ק דראש השנה (סי' תשי) מלאמי בתשובה (מהר"ם מרוטנבורג ד"פ סי' כג) דצני אדם החנושים צצית האסורים אין מציאים אללם ס"ת אפילו צר"ה ויוה"כ ידן כדאמרין בירושלמי

דרכי משה
 (ח) ובמרדכי שם (סי' תב) כתב עוד דאין חובה לקרות פלוני הכהן אלא שנהגו כן לקרות בשם הקרואים משום דילמא אחו לאינצויי מכל מקום אינו חובה להזכירו ואפילו שמו אין צריך להזכיר אלא מרמו לו שיעלה עכ"ל וכן כתב אור זרוע (הל' שבת סי' מב י) דאינו אלא

ספר כנסת הגדולה

חלק אורח היים

שחבר הרב המובהק כמהר"ד חיים בנבנשת זלה"ה והיא לשם שמים לזכות בו את הרבים מאסף לדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים וכמה תשובות מכתובת יד מסודרים על סדר רבינו יעקב בעל הטורים הרב הגדול בית יוסף זלה"ה, איש על דגלו במקומו הראוי לו להקל מעל המבקש ולהאיר עינינו על כל דבר הנמצא כתוב בשום ספר כדברי ספר החתום ומתפרש במקום אחר או איכא דסליגי עליה או איכא בין התולקים וחדושא ממילא נפקא לענין דינא ונוסף עליהם כמה חדושים שחדש מעצמו ונמוקו עמו. וכבר נפתחו השמים ונדפס לשעבר, והן היום אייקר תלמודא ואינו בנמצא כלל ועיקר וכו'.

(מנוסח השער במהדורת ליוורנו תקנ"ב)

ומאז ועד עתה לא היה בנמצא וכעת יצא לאור בהידור רב ובהגהה עפ"י המהדורות הקודמות

הוצאת

מכון הכתב *מסכתא*

חידושי הר"י מלונל

לרבינו יהונתן ב"ר דוד הכהן

מסכתות

מגילה, יבמות, גיטין

על פי כ"י וקטעי גניזה

בתוספת השלמות עפ"י ראשונים
עם ביאורים והערות, ציונים ומקורות

מאת

חברי מכון התלמוד הישראלי השלם

יד הרב הרצוג – איחוד מפעלים תורניים-ספרותיים (אמ"ת)
הוצאת מכון התלמוד הישראלי השלם - גנזי ראשונים
ירושלים תשע"ג

13

לאחר שאמרו צבור קדושה והתפללו, זה המפטיד יעבור לפני התיבה, ויוציאם ידי חובתם מקדיש וקדושה שבתפלה. ומפרש בגמרא, מאי טעמא תקנו חכמים זה, וקאמר משום כבוד, כבוד הוא לעובר לפני התיבה, והואיל וממציא עצמו לדבר שאינו כבודו, תקנו לו זה לכבוד²¹⁹.

ואם היה קטן. ואין יכול הקטן להוציא הרבים ידי חובתן²²⁰, דכל שאינו מתוהב בדבר אינו מוציא אחרים²²¹, אביו או רבו יורדין במקומו²²² לכבוד המפטיד²²³.

ד קטן קורא בתורה. לפי שקריאת התורה אינה אלא להשמיע לצבור, ומה לי בין השמעת גדול לקטן²²⁴.

בתדירות משום דנראה כפורק עול, כמבואר בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' צח. ואלו רב אבהו שיש לו סיבה ואמתלא לצאת, יכול לצאת תדיר. ועי' פרישה או"ח סי' קמו סק"ג ומג"א שם. 219. כפרש"י. ור"י להלן כד, א ד"ה גמ'. ועי' בפהמ"ש להרמב"ם מהדרות מכוון המאור"ד ובהע"ש שם. ועי' מאירי שתקנו לו כבוד זה אף כיום שאין מפטידין בו, משום שהוא רגיל תדיר להפטיד בנביא ולהזמין עצמו לכך. ועי' ריטב"א תוס' יו"ט ורש"י. - [נרבינו וש"א"ר כאן לא פירשו מאי דקתני במשנה והוא נושא את כפיו. ונראה דיתכן שלא היה בגרסתם, וליתא בשבעה כה"י של המשנה. ועי' דק"ס אות ר דליתא גם ברי"ף כת"י ודפו"י. ולפי"ז אלא ראיית האחרונים ממשנתנו שבברכת כהנים מהני שומע כעונה. אולם נמצא כן בפ"י ר"ח, וכן בפסקי הרי"ד גורס במשנה והוא נושא את כפיו. ולדעתו מבואר במשנה דמהני שומע כעונה בברכת כהנים. אולם נכדו הרי"ז בפסקיו לא גרס לה. אך הרמב"ם במשנה שלו גורס והוא נושא את כפיו. ועי' מרומי שדה כאן והעמ"ש ח"ג שא"י קכה (א). ור"י להלן הע' 227 דר"י מלוניל סובר דמהני שומע כעונה בברכת כהנים, ואף דלא גריס לה במשנה הכא. ועי' תוס' יו"ט, רש"ש, טו"א, שפ"א ובית הלוי בסוף קונטרסו לחנוכה]. 220. בקדיש וקדושה ברכו וברכת יוצר אור. 221. משנה ר"ה כט, א. וכ"ה כפרש"י ד"ה קטן אינו פורס על שמע. ור"י להלן הע' 225. 222. מד"ר נראה קצת כהטו"א שכתב דעוברין על ידו משמע דוקא לעבור לפני התיבה, שהרי פירש יורדין במקומן, היינו לתיבה. אך י"ל דכותנו לכל הדברים המנויים במשנה. וכן הוכיח השפ"א מפהמ"ש להרמב"ם כאן. 223. היינו לכבוד של הקטן שרגיל להפטיד. וכפרש"י: בשבילו. ובטו"א מבאר דרבו עובר במקומו רק שאין לו אב, אבל ביש לו אב, אביו קודם לרבו, משום דזכות הקטן תליא מילתא, והאב קודם לזכות בזה מהרב. והעיקר שאין זה מחובת הקטן אלא שאביו ורבו זוכין בכבודו ממילא, ולכן האב קודם. 224. וכ"ה

בנמוק"י ומאירי. והיינו דרק היכא שהקורא צריך להוציא השומעים בקריאתו, אין קטן יכול להוציא אחרים כיון שאינו בר חיובא, אבל קריאת התורה תקנת"ח היא שכל אחד מהקוראים יקרא בתורה, כדי שהצבור ישמעו, ואין הצבור חייב לקרוא, וכיון שגם ע"י קטן הצבור שומע את הפרשה או הענין שקבעו חכמים לקרוא באותו יום, לכן קטן קורא בתורה. וכ"כ המאירי כאן ור"י להלן. ובשו"ת תשב"ץ ח"א סי' קלא מבואר שבאמת אין קטן ואשה מוציאם אחרים, רק סגי בקריאת שאר העולים שהם גדולים והם מוציאם את הצבור יד"ח. ועי' מאירי לעיל כג, א ד"ה הכל בשם יש מי שאומר, שמ"מ צריך בכל קריאה אחד גדול, והואיל וקרא אחד כבר נשלמה תקנת משה רבינו. ואילו לתקנת עזרא סגי באשה וקטן, יעו"ש בלשונו. וכע"ז מבואר בשו"ת מהר"י ברונא סי' ר וז"ל: ונ"ל הא דקטן יקרא בתורה דוקא לענין ד' וקורא פרשה שלו והאחרים יוצאים בקריאת האחרים שקראו לפניו, אבל שהקטן יקרא לברו כל הפרשה לא. וע"ש. וכ"כ בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' קמה.

ונראה דמשו"ה כתב הר"ן כאן שהם רק מצטרפים למנין הקוראים, אבל לא שיהיו כולם נשים וקטנים. וכ"כ תלמידו הריב"ש סי' לה, וע"ש בסי' שכא וסי' שכו ומובא להלן. ועי' א"ר סי' רפב סק"ז ובשו"ת בנין שלמה ח"א סי' נד ד"ה וזכינו. אולם לפי מה שביארו רבינו והמאירי, יכול קטן לקרוא כל הפרשה ונתקיימה בזה תקנת קריאת התורה. גם לפי התשב"ץ יתכן דשרי לקרות קטן כדי שלא תיבטל קריאת התורה, אבל פשוט שאין הצבור יוצא יד"ח בכך לדעתו. וכ"כ בשו"ת מהר"י ברונא סי' קג בשם מהר"י וי"ל דתורה לשמיעה קיימא ולא לקריאה, ולכן א"א לצאת אחד מקרא בשמיעת קרה"ת. והביא ראה מב"ב מג, א "תורה דלשמיעה קיימא". וא"מ דהשמוש בס"ת הוא ע"י שמיעה, אבל יתכן דהמצוה היא קריאה, ויוצאין ידי חובה בשמיעה מדין שומע כעונה. ובפ"י הרשב"ם ב"ב שם ד"ה בשמיעה קאי,

אבל אינו פורס וכו בדבר²²⁵, ואינו מוציא דנהנה בקריאתו. היינו ד השמיעה, דלענין דיני השמיעה, אבל לענין קריא שומע כעונה, אי נימא דהכ בדברי חמודות פ"ק דברכו בשמיעה מהש"ץ, ומובא נ שם הטעם משום דשומע נ דינם כקוראים. ואי המצוה שומע כעונה, רק אי נימא גם אם המשמיע אינו מכו בפשטות אין הדבר כן כמנ ריט ובשו"ע סוסי" ריט [במשב"ז סי' ריג סק"ג וס או בכל מצוה דרבנן א"צ קמא סע' ב ד"ה לבטלה ו המג"א ולחם חמודות ה בענין זה סתראי ניהו]. גם הרא"ש פ"ז דברכות נ עולים למנין שבעה אף ד לשמיעה קאי וברכה אינו קדשנו במצוותיו וזונו על בנו וכו'. וכ"נ גם מלשון ו משה רבינו תיקון שיהיו ק שלא ישהו ג' ימים בלא ו יקר בספר התפלות והברנ להראב"ן סי' ע"ג דפשי התורה המצוה היא קריא לומר גם "ברכו" ולא סגי מהך משנה דקטן קורא ו קריאת התורה ממצוות, דב מעשה מצוה, וכל שאינו כ מעשה מצוה. לכן אף כמ קטן יכול להוציא, דקריא כמעשה קוף בעלמא. אבל תקנתה משום לימוד תורה עליה שם של מעשה מצוה מחמת עצמה, ולומד ע' מדברי המאירי מגילה כאן מלוניל ומוסיף על דבריו כשאר מצוות שנאמר בה ואעפ"י שהוא מבוך, הרי שאחרים מצוין ללמדו. ו מעשה מצוה.

עליהם לשם כופר אלא לשם גדנה ונריכין להספיק מים ומזון לחיהם העניים משום מתנות לאבינוים ויש שמספיקין להם ויין ויש שמספיקים להם ודגים מכל מקום לא יפחות משתי מתנות ואפילו חטים ופולין ע"כ: **כתב מהרש"ל** דממה שכתב מהר"א בתרומת הדשן סימן

←

ק"ח זכרין עפי שישמע קריאת פרשת זכור צנור ממקרה מגילה יראה להדיא שאין הקטן עולה למפטיר בפרשת זכור ואף על פי שהשלים צנור קורא בתורה מה צנך הא ענין צר חיונה לעלות והוא גם כן קורא בתורה אלא שהשלים צנור קורא בקול רם שלא לזייש וכו' ואף בפרשת פרה ראוי להזהר מאחר שצאתן תוספות יראה שאף פרשת פרה לאורייחא היא וכמדומה שכן מלאחי צדידושי מרדכי עכ"ל ואינו נכון דנקטן היודע למי מצרכין ודאי שרי אף על פי שהקטן קורא בקול רם דהא קטן עולה למנין שבעה וקריאת ספר תורה בכל שנת היא לאורייחא מודבר משה אם מועדי יי' כדאמרין בירושלמי שהנאחי לעיל ואפילו נקטן שאינו יודע למי מצרכין לא ידעתי למה לא יאלו השומעין בקריאת השלים צנור פרשת זכור מן הספר תורה דמאי נפקא מינה בעולה לספר תורה אם הוא גדול או קטן הא עיקר החיוב הוא שישמעו לקריאת התורה מהקורא מתוך ספר התורה: **המורה**

←

תרפו א גרסינן במגילת תענית את יום י"ד וכו'. בסוף פרק ב' דתענית ואיתא התם אמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה ושל זה בזה כלומר דלא צריכנא למיכתב במגילת תענית לאסור לזני י"ד ב"ד ולזני ט"ו בט"ו דהא קרא כמיז צהדיא להיות עושים וגו' (אסור ט כה) אלא לאסור של זני ט"ו ב"ד ושל זני י"ד בט"ו ואם כן הא דאמר בפרק קמא דראש השנה דאף על גב דבעלה מגילת תענית בתנוכה ונפורים לא בעלה היינו לומר דבפורים לא בעלה ואסור של זה בזה דאילו הן עממן לאו ממגילת תענית נינהו: **ואם** כן לפניהם ולאחריהם נמי אסור וכו'. לאו צניחוסא קאמר אלא כלומר לא תימא כיון דלא בעלה אס כן ממילא לפנייהם ולאחרייהם נמי אסור כדתנן במסכת תענית

והסימן שכתב זפ"ו ב"ו ד"ד ובי"ו. מנזאר סס צדנרי הרי"ף (י) והר"ש (ס"י): **ומ"ש** ולפי חילוק סדרים שלנו לא יבוא כך לעולם. פירוש דלדין לא מתרמי פרשת שקלים לא בפרשת ואמה תורה ולא בפרשת כי תשא:

תרפו פרטי רחמי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן מי שהוא צריך לצאת לדרך אם יכול ללוות תענית זה:

א גרסינן במגילת תענית (פרק יב) את יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר באדר יומי פוריא אינון דלא למספד בהון ודלא למגזר בהון תעניתא. הכי איתא בסוף פרק שני דתעניות (יח): ופירש רש"י בסוף פרק קמא דראש השנה (יח: ד"ה בעלה) מגילת תענית ימים טובים שקבעו חכמים על ידי נסים שאירעו בהם ואסרום בתענית ויש מהם אף בהספד וכתבום במגילה (אית) [אית] אילין יומיא דלא להפענאה בהון: **ומ"ש** כדאיתא במסכת תעניות דבכל מקום שנאמר דלא

בו וי"ו בו וסימן ובי"ו ג]. פרשת שקלים כשחל להיות בשבת שבואתה תצוה [ד] במקום שהמפטיר עולה למנין שבעה מוציאין ספר אחד הן וקורין ששה מואתה תצוה עד ועשית כיוור נחושת. והשביעי שהוא מפטיר חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיוור. ובמקום שאין המפטיר עולה למנין שבעה קורין שבעה מואתה תצוה עד סוף סדרא והמפטיר קורא מכי תשא עד ועשית כיוור. וכן חל בשבת שבכי תשא עצמה במקום שהמפטיר עולה למנין שבעה קורין ששה מכי תשא עד סוף סדרא והשביעי שהוא המפטיר חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיוור. ובמקום שאין המפטיר עולה למנין שבעה קורין שבעה מכי תשא עד סוף הסדרא והמפטיר חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיוור ולפי חילוק סדרים שלנו לא יבוא כך לעולם:

הלכות מגילה

סימן תרפו

פרטי רחמי דינים המבוארים בזה הסימן

[א—ב] טעם לתענית י"ג באדר: אם חל להיות פורים ביום ראשון מקדימין התענית ביום ה': [ג] יש מתענין באדר ג' תעניות:

א—ב גרסינן במגילת תענית את יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר באדר יומי פוריא אינון דלא למספד בהון ודלא למגזר בהון תעניתא. ואף על גב דקיימא לך (ר"ה יח:—ט): בטלה מגילת תענית. בחנוכה ופורים לא בטלה. ואם כן לפנייהם ולאחרייהם נמי אסור כדאיתא במסכת תענית דבכל מקום שנאמר דלא למספד

הגהות והערות

[ב] כן הוא ברפוס שלוניקי וכן הגירסא שם וסימן "להפסקות": [ג] בדפוס כבוד הצבור להכי בארבע פרשיות שאין סמוכות לפרשת השבוע וצריך לדלג

נפש הרב

למלאות שנה לפטירת מרן
הרב יוסף דוב הלוי סולוביצ'יק זצ"ל

לקוטי אמרים
תיאורי מעשים
ודברי הערכה

כתובים וערוכים בעזה"י בידי
צבי שכטר

הוצאת בית המדרש ד'פלאטבוש
ירושלים ה'תשנ"ט
הוצאה שלישית

בנו, ועדיין לא התחיל הקורא לקרוא, והתאנח קצת ואמר שלא יי"ח הקריאה [מפני שחסר לו הברכו הראשון], ומעתה יצטרך ללכת לבית הכנסת אחר בכדי לשמוע קריאת התורה.

והסביר רבנו ענין זה (שהברכו שבתחילה מעכבת במצות קריאת התורה) ואמר (כנדפס בס' איש ההלכה עמ' רכז) שקריאת התורה בצבור באה לא רק לשם לימוד, כי אם גם לשם סידור פגישה עם האלקים, כמו שאירע לאבותינו בסיני, כל קריאה וקריאה היא מתן תורה חדש, החייאת העמידה הפלאית בתחתית ההר הבוהר באש...יש בקריאת התורה משום גילוי שכינה, ובכל מקום ובכל זמן כשהאדם מרגיש נוכחותו של הקב"ה, חייב הוא לקדש את שמו של הקב"ה, ולתת לו שבח והודי...חומרת המהר"ם רוטנברג לעמוד בקריאת התורה מיוסדת על אותו העיקרון...העמידה היא תוצאת חוויית הגילוי...אנו "מחקים" את (מעמד הר סיני). וכן מצינו בס' נחמיה (ח) ויברך עזרא את ד' א' הגדול, ויענו כל העם אמן אמן במועל ידיהם ויקדו וישתחוו, הרי שכן עשה עזרא, שהקדים דבר שבקדושה לקריאת התורה.

7 [ב] מעשה אירע ובעל הקריאה הודיע לאחד מהבעה"ב שבקהילה שהוא שונא אותו, וכשהוא קורא בתורה בביהכניס, הוא מתכוון להוציא את כל הקהל — חוץ ממנו, ושאל אותו הבעה"ב את הגרמ"ס, ז"ל, לידע אם צריך הוא להתפלל בבית הכנסת אחר בכדי לצאת י"ח קריאת התורה. וענהו הלה שא"צ, דבגמ' מגילה (כג.) מבואר שהכל עולין למנין שבעה אפילו קטן ואפי' אשה, ובזמן המשנה והגמ' לא היו בעל-קריאה, והמנהג היה שכל עולה לתורה קרא בעצמו את פסוקי העליי שלו. וקשה, דהלא קיי"ל ר"ה (כט.) דכל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים י"ח, וא"כ, היאך קורא הקטן בתורה ומוציא את הרבים י"ח קריאת התורה. [ועתוס' ר"ה (לג.) ד"ה הא משי"כ בזה.] והנראה לומר בזה, דגדר הענין שבעל הקריאה מוציא את כל הצבור בקריאת התורה, אינו בתורת שומע כעונה, כלומר, דנחשב כאילו כל אחד ואחד מהקהל קרא בעצמו בתורה, דאדרבא, אם יעשו כן, לא יצאו בזה י"ח תקנת קריאת התורה, דאין כאן השתתפות הצבור בקריאה, אלא יסוד הענין דקריאת התורה היינו, שכל הצבור מקשיבים לקריאת הבעל-קורא, ונמצא שבזה כולם משתתפים במצוות ת"ת ברבים, ואפי' יתכוון

הבעל-קורא להדיא שלא להוציאו למישהו, לא איכפת סוף הרי כולם מקשיבים ולומדים הם. וכל ההלכו להוציאו להשני י"ח לא שייכא אלא בנוגע להדין והוסיף בזה רבנו בהסברת הענין ואמר, דמשל למהד" שלי שני תלמידים, האחד אינו מבין אף מלה, אבכ ומתכוון במיוחד בשעת השיעור להוציאו י"ח במצ והשני מבין טוב את השיעור, אלא שאני שונא את השיעור שלא להוציאו י"ח במצות תלמוד תורה, האכ שהתכוונתי להוציאו שיצא ידי מצות ת"ת למרות מה שלא. וכן לאידך גיסא, זה שהבין טוב את השיעור, ת"ת, למרות מה שהתכוונתי במיוחד שלא להוציאו, ו מצות ת"ת, הכל תלוי בהקשבה ובהכנה, וכל השומ ואיננו ענין כלל לדין שומע כעונה. ואף קריאת התו גדרו — מצות ת"ת ברבים, ואיננו תלוי בכונת הקורא השומעים, אלא בהקשבתם לדברי התורה והבנתם א וכששלח הדיין הר"ר ליבל גרוסנס (מלונדון), של את קונטרס תשובתו שערך בנדון חרש המדבר ואי לקריאת התורה [שנדפס לאחז"ר בספרו לב ארי' ח' רבנו קצת והגיב שבודאי כשר, והבנתי שמסתמא הני"ל, ששמע היסוד הני"ל מאביו הגרמ"ס, ז"ל, עפ"י דלא בעינן בכלל שיהא הבעל-קריאה מחוייב בדב בתשובה הני"ל, בתחילת אות ו'.]

[ג] תניא בסוף מגילה (לב.), פותח ורואה גולל וי וקורא (כדי שלא יאמרו ברכות כתובות בתורה), דב פותח ורואה ומברך וקורא. ועיי"ש בתוסי' (סוף ד"ה) (אות ב'), דאע"ג דקיי"ל כר' יהודה, מכל מקום לנ לר"מ דטפי עדיף שיהא גוללו וסותמו קודם שיברך שזכור הוא שכמה גדולים באירופה לא נהגו כהתוס', שהס"ת היה פתוח [וכ"ה במעשה רב (סי' קי"ל)], כמותם. [וע"י משנה ברורה בבה"ל לסי' קל"ט, ס"ד לומר בקשר לענין זה, דנהרא נהרא ופשטיה.] ולעו

הבעל-קורא להדיא שלא להוציאו למישהו, לא איכפת לן בזה, דסוף כל סוף הרי כולם מקשיבים ולומדים הם. וכל ההלכה דבעינן שיתכוון להוציאו להשני י"ח לא שייכא אלא בנוגע להדין של שומע כעונה. והוסיף בזה רבנו בהסברת הענין ואמר, דמשל למהד"ד, אם יש בשיעור שלי שני תלמידים, האחד אינו מבין אף מלה, אבל אני אוהב אותו, ומתכוון במיוחד בשעת השיעור להוציאו י"ח במצות תלמוד תורה, והשני מבין טוב את השיעור, אלא שאני שונא אותו, ומתכוון בשעת השיעור שלא להוציאו י"ח במצות תלמוד תורה, האם שייך לומר שלזה שהתכוונתי להוציאו שיצא ידי מצות ת"ת למרות מה שלא הבין, בודאי שלא. וכן לאידך גיסא, זה שהבין טוב את השיעור, בודאי י"ח מצות ת"ת, למרות מה שהתכוונתי במיוחד שלא להוציאו, כי לענין לצאת י"ח מצות ת"ת, הכל תלוי בהקשבה ובהבנה, וכל השומע ומבין – י"ח, ואיננו ענין כלל לדין שומע כעונה. ואף קריאת התורה בצבור ג"כ כך גדרו – מצות ת"ת כרבים, ואיננו תלוי בכונת הקורא להוציא את קהל השומעים, אלא בהקשבתם לדברי התורה והבנתם אותם.

וכששלח הדיין הר"ר ליבל גרוסנס (מלונדון), שליט"א, לרבנו, ז"ל, את קונטרס תשובתו שערך בנדון חרש המדבר ואינו שומע אם כשר לקריאת התורה [שנדפס לאחז"ר בספרו לב ארי" ח"ב סי' א'], עיין בו רבנו קצת והגיב שבודאי כשר, והבנתי שמסתמא היה מהאי טעמא הנ"ל, ששמע היסוד הנ"ל מאביו הגרמ"ס, ז"ל, עפ"י הגמ' מגילה הנ"ל, דלא בעינן בכלל שיהא הבעל-קריאה מחוייב בדבר. [וכבר נגע בזה בתשובה הנ"ל, בתחילת אות ו.].

ג] תניא בסוף מגילה (לב.), פותח ורואה גולל ומברך וחוזר ופותח וקורא (כדי שלא יאמרו ברכות כתובות בתורה), דברי ר"מ. ר"י אומר, פותח ורואה ומברך וקורא. ועיי"ש בתוס' (סוף ד"ה גוללו) ובבי"ח שמה (אות ב'), דאע"ג דקיי"ל כר' יהודה, מכל מקום לכתחילה מודה הוא לר"מ דטפי עדיף שיהא גוללו וסותמו קודם שיברך. ורבנו אמר היאך שזכור הוא שכמה גדולים באירופה לא נהגו כהתוס', אלא שברכו בשעה שהס"ת היה פתוח [וכי"ה במעשה רב (סי' ק"ל)], וכן היה הוא נוהג כמותם. [ועי' משנה ברורה בבה"ל לסי' קלי"ט, ס"ד ד"ה ורואה שסיים לומר בקשר לענין זה, דנהרא נהרא ופשטיה.] ולענין החששא דשמא

Pashkas, Elyakim Gitsli

18

ספר

עיטורי מגילה

ביאור בעניני מסכת מגילה
לפי סדר הדף

מאת
אליקים געציל פשקס

מהדורה שנית
שנת ה'תשע"ב
ירושלים עיה"ק

3) הר"ן והריב"ש כתבו דנשים וקטנים
מנטרפין למנין הקרואים ובלבד
שלא יהיו כולם נשים או קטנים, והוצאה שיטתם
ברמ"א (סי' רפ"ב), ונ"צ דממנ"פ אי כשרים
הם לקרה"ת אמאי לא יקראו כולם נשים
וקטנים, ואם אינם כשרין א"כ גם מקמתן לא
ינטרפו, ונציאור שיטתם נ"ל דאכן קטן ואשה
כשרין הם לכל הקריאות וכדמתן במתני' דלקמן
דקטן קורא בתורה, אלא דס"ל להני ראשונים
דהדין הנוסף הנאמר בצרייתא דידן דאף עולין
הם למנין ז', איהו לא נאמר כשכולם נשים
וקטנים, ורק להשלים על ידם את מנין הקרואין
הוא דאפשר, ולא שיהיו כל הקרואין נשים
וקטנים, דבהאי דינא אפשר שפיר לחלק בין
היכא דכולן נשים וקטנים, ובין היכא דאינן באין
אלא להשלים.

וכן מבואר להדיא בד' הלבוש, שכתב (סי'
רפ"ב) שלא יהיו כולם נשים או קטנים
שאין כבוד לתורה להוציאה בשבילם, הרי דלאו
מפאת ריעותא בקריאתן אינן יכולין להיות כולן
קטנים או נשים, כי אם מחמת טעמא אחרינא,
דאין זה כבוד התורה להוציאה בשבילם, וזהו
סברא דדינא דצרייתא דאין כולן עולין למנין ז'
אלא רק מנטרפין להשלים למנין שבעה.

— 2 —

4) והנה בכל המצוות קימ"ל דכל שאינו מחוייב
דדבר אינו יכול להוציא אחרים ידי
חובתו, ומה"ט תנינן במתניתין לעיל (י"ט)
דחרש שוטה וקטן אינם כשרים לקרות את
המגילה, וכן תנינן בר"ה (דף כ"ט) דחרש
שוטה וקטן אינן מוציאין את הרבים ידי חובתן,
דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים
יד"ת, וא"כ קשה האין קטן ואשה כשרין לקרוא
בתורה ולהוציא אחרים יד"ת, והא אינהו גופייהו
אינן מחוייבין בקרה"ת, ומ"ש קרה"ת, ממגילה

ושופר דאמרינן בהו דאין הקטן מוציא אחרים,
ונ"ב.

7) הר"י מלוניל לקמן (בדף כ"ד) כתב ח"ל,
קטן קורא בתורה לפי שקרה"ת אינה
אלא להשמיע לציבור ומה לי בין השמעת גדול
לקטן, ועל דרך זו כתב גם המאירי שם, וכן כתב
הרא"ש (ברכות פ"ז סי' כ'), והב"ח (בסו"ס
תרפ"ה) ג"כ כתב כעין דברים אלו ח"ל, דמאי
נ"מ בעולה לט"ת אם הוא גדול או קטן, עיקר
החיוב הוא שישמעו לקריאת התורה מהקורא
מתוך ספר תורה, ע"כ. וכונת דבריהם היא,
דקרה"ת היא צעיקרה חיוב שמיעה, דהחיוב
הוא לשמוע קריאת התורה, ואי"ז חיוב קריאה
כמו במגילה, ולכך לא צעיקן בר חיובא לקריאה
בתורה כמו במגילה כיון דאינו נריך להוציא
אחרים ע"י קריאתו, דליכא עליהו חיוב קריאה
כי אם חיוב שמיעה, ולגבי שמיעה ליכא חילוק
בין השמעת גדול להשמעת קטן, דע"י כולם
שומע הוא קריאת התורה.

7) והנה עכ"ס הדבר דבקרה"ת החיוב הוא חיוב
שמיעה, ולא חיוב קריאה, מבואר הוא
גם ברמב"ם (פי"ב מתפילה ה"א) שכתב ח"ל,
משה רבינו תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה
וכו', כדי שלא יהו שלשה ימים בלי שמיעת
התורה, ע"כ. הרי בדבריו נמי דחיובא דקרה"ת
הוא חיוב שמיעה, וכמו שכתב בכדי שלא יהו ג'
ימים בלא שמיעת התורה.

רבאמת הוא מוכח כן, דהא במס' סוכה דנה
הגמ' מנ"ל דשומע כעונה, ואי נימא
דמצות קרה"ת היא חובת קריאה והשומעין
יוצאין ידי חיובן מדין שומע כעונה א"כ אמאי
לא ילפינן לדין שומע כעונה מחיוב קרה"ת,
שתיקן משה רבינו לקרוא לציבור, אלא ודאי

דקרה"ת היא חובת שם
וכמ"כ ה

1) אמנם אכתי נ"ב,
מהראשונים
ולא בחקיעה, ואעפ"כ א
אינם מוציאין אחרים
ממקרא מגילה לנשים, ד
חיוב שמיעה, ולא קריאתו
דחש"ו אינם מוציאין
מגילה, ואף נשים נכללו
היא בשמיעה, צעיקן תק
וא"כ עדיין קשה דמ"ז
דכיון דהמצוה היא צשמי
קטן,

2) ובביאור הדבר
ממקרא
דגבי שופר המצוה היא
ובמגילה המצוה היא לז
הוי רק ע"י בר חיובא, ד
שאינן בר חיובא לא הוי
קול של מצוה, ולכך אמר
קראו חש"ו אין השומע
בקרה"ת המצוה היא ל
הוי שפיר גם ע"י קריא
דהא שומע הוא דבר
מצות ת"ת, ומשו"ה ל
מחוייב בהאי מצוה, ולכ
דמה לי השמעת קטן

3) הרמב"ם צפיה"י
הגאונים
בתורה רק לאחר שליש

דקרה"ת היא חובת שמיעה ולא חובת קריאה וכמש"כ הראשונים.

ו) אמנם אכתי ז"ב, דהא בשופר להרבה מהראשונים המנזה היא בשמיעה ולא בתקיעה, ואעפ"כ אי' במתני' בר"ה דחש"ו אינם מוציאין אחרים יד"ת, וכמו"כ קשה ממקרא מגילה לנשים, דלבה"ג חיוב הנשים הוא חיוב שמיעה, ולא קריאה, ואעפ"כ תנן במתני' דחש"ו אינם מוציאין אחרים יד"ת במקרא מגילה, ואף נשים נכללו בזה, הרי דגם כשהמנזה היא בשמיעה, צעין תקיעת וקריאת בר חיובא, וא"כ עדיין קשה דמ"ש קרה"ת דאמרינן בה דכיון דהמנזה היא בשמיעה כשרה היא אף ע"י קטן, וז"ב.

שיטה זו, וכן כתבו הנ"י (סי' קל"ה) בשם הרוקח, והמג"א (סי' רפ"ב) בשם עולם שבת, ומצואר מד' כולו דפליגי על הראשונים וס"ל דא"ל לקיים את הקריאה דתקנת עזרא בקריאת קטן, כיון דאינו בר חיובא, וגם הקריאה דתקנת עזרא איכללא בהא דתנן דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ת, וכמו שופר ומקרא מגילה לנשים, דמנאותן בשמיעה ואעפ"כ צעין בהו קריאת ותקיעת בר חיובא.

וכן מצואר בד' תוס' בר"ה (ל"ג א' ד"ה הא) דכתבו שם די"ל דרשות יכול להוציא בר חיובא דרצנן, והביאו ראיה לכך מהא דקטן ואשה עולין למנין שבעה, הרי דסברי דקרה"ת היא ככל המצות דנאמר בהו דכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ת, דאל"כ מאי ראה אית להו מקרה"ת לשאר מנאות דרשות יכול להוציא בר חיובא דרצנן, וז"ב דאמאי לית להו להני ראשונים טעמא דר"י מלוגיל מאירי וז"ח דקרה"ת שניא משאר המנאות, ואין דינה אלא להשמיע תורה לציבור, ולכך אין צין השמעת גדול להשמעת קטן וז"ב.

ט) ובביאור שיטתם נראה, דס"ל דאף דקרה"ת היא המנזה לשמוע תורה, וזה מתקיים אף בקריאת קטן, מ"מ א"א לקיים למצות קרה"ת ע"י מי שאינו בר חיובא, הואיל והקריאה בתורה לא היא רק הכשר בעלמא, שעל ידה איכא שמיעה ציבור, אלא דקריאה היא מעשה מנזה, דעל ידה מתקיימת מצות שמיעת התורה, ולכך צעין מעשה של בר חיובא, דע"י מעשה של מי שאינו בר חיובא א"א לקיים את המנזה ולצאת יד"ת, ולשיטתם זהו גם הטעם דבשופר, ובקריאת המגילה לנשים להבה"ג, צעין קריאת ותקיעת בר חיובא, ואין הטעם משום דלא הוי הקול קול של מנזה בתקיעת מי שאינו בר חיובא, אלא משום

ז) ובביאור הדבר נראה, דשאני קרה"ת ממקרא מגילה ותקיעת שופר, דגבי שופר החובה היא לשמוע קול של מנזה, ובמגילה המנזה היא לשמוע קריאת מנזה, וזה הוי רק ע"י בר חיובא, דקריאתו ותקיעתו של מי שאינו בר חיובא לא היא כי אם קול בעלמא ולא קול של מנזה, ולכך אמרינן שפיר דאם תקעו או קראו חש"ו אין השומעין יוצאין יד"ת, משא"כ בקרה"ת המנזה היא ללמוד תורה לציבור, וזה הוי שפיר גם ע"י קריאה שאינה מחוייבת נמי, דהא שומע הוא דבר תורה ומקיים בשמיעתו מצות ת"ת, ומשו"ה לא צעין שיהא הקורא מחוייב בהאי מנזה, ולכך כתבו שפיר הראשונים דמה לי השמעת קטן ומה לי השמעת גדול.

ח) הרמב"ם צפיה"מ כתב בשם אחד מן הגאונים דקטן אינו קורא בתורה רק לאחר שלישי, וכן הביא הברטנורא

שאלות ותשובות שבות יעקב

אשר חיבר אחד מגאוני זמנינו הרב הגדול המפורסם כ"ש
מוה"ר יעקב נר"ו בן הרב הישיש מוהר"ר יוסף נר"ו
חתן הגאון המפורסם מוהר"ר וואלף נר"ו אב"ד דמדינת פיהם.
וכבר יצא טבעו בעולם בספריו ארבעה

ה"ה ספר מנחת יעקב, ותורת השלמים, וחק יעקב, וסולת למנחה.
ונתקבל לאב"ד ור"מ בק"ק רישא. וגם מצודתו פרוסה לאב"ד ור"מ
בכל מדינות אנשכך על פי קבלת האלופים הקצינים פרנסי ומנהיגי
דמדינה. ואיתן מושבו בק"ק פראג יע"א ומופלא שבב"ד מורה שזה
בני ישיבה דק"ק הנ"ל

נדפס פה ק"ק האלי
לפרט הוא יבחר לנו את גאון יעקב אשר אהב סלה

[נוסח שער דפוס ראשון האלי ת"ע]

• חלק ראשון •

חידושי
פאר יעקב

על מסכתות ברכות, בבא קמא, כתובות, גיטין.

נדפס במהדורה חדשה באותיות מאירות עינים, מפוארת ומושלמת ומוגהת היטב, בתוספת
אלפי מראי מקומות ציונים והערות וביאורים, פתיחת ראשי תיבות, פיסוק וקיטוע והדגשות,
מפתחות מורחבות, ותולדות רבינו. ובתוספות כל הקונטרסים של המחבר במקומם.

יוצא לאור על ידי
זכרון אהרן
פעיה"ק ירושלים תשפ"ב

במהדורא קמא ונצבה כמו נד וחומה, מחיצה העומדת ברוח חיים הם למוצאיהם¹⁵⁷.

והנה כדי להסיר כל זה מן הכרת לומר דהיינו טעמא דרבא שאוסר להדליק בשמנים שאסרו חכמים וכו', דלא מהני התיקון לאסור מלהביא נר אחרת, דעדיין מידי חששא לא נפקא פן ואולי יבוא נר אחרת, וא"כ יהא מותר להשתמש לאורה ויביא לידי הטייה. לפי זה קשה קושיא עצומה על הרשב"א שמביא ה"ה בעל המשביר בשמו בסימן תרע"ג וכו'. והנה הארכתי עוד בסוגיא זו בש"ס ופוסקים, אך לא צויתי להעתיק מספרי רק מה שצורך לעניין שאלתו חכם, ויוסיף לקח כי דבריו נכללו בתוך דברי כחולם ופותר בונה וסותר, ובזה ישקוט שאנן כזית רענן.

כה דברי אהובו

דוד אפנהיים

חזנה פה ק"ק ג"ש וכל מדינת מעהררין ומצודתו פרוסה כק"ק פראג

דמותר להשתמש לאורה אינו אלא כשיש נר אחרת להיכר, והטעם הזה אינו כעיקר דהו"ל לתקן ולאסור שלא להדליק נר אחרת, וא"כ יהא אסור להשתמש לאורה ולא יבוא לידי הטייה ויוכל להדליק בהיתר בשמנים ופחילות שאסרו חכמים בשבת, אלא העיקר הטעם הוא משום כבתה זקוק לה, וא"כ על כרחיך טעמא דרב הונא שאוסר בשבת ג"כ מטעם כבתה זקוק לה, ע"כ מקשים ומנ"ל דסבר רב הונא מותר להשתמש לאורה. אם לזה נתכווין תוספות תשובתו קא חזינא מעשה מקשה, ועדיין לא נתקרה דעתי דמאי דמשני תוספות וי"ל דא"כ לא הוי וכו', מדקאמר בין בחול בין בשבת ש"מ שעוד יש טעם אחר שלא להדליק לבד מטעם חול, והיינו שמא יטה, א"כ סבר דמותר להשתמש לאורה עכ"ל. הא טעם זה אינו מוכרע דיש תקנה לאסור שלא ידליק נר אחרת ויהא אסור להשתמש לאורה ולא יבוא לידי הטייה, וא"כ הדרי הקושיא

שאלה מ

ואם הכהן אינו מתענה, יצא הכהן מבית הכנסת ועומד לקרות בתורה ישראל המתענה. וכדומה לזו השאלה מצאתי בחשובת הלכות קטנות חלק א' סימן ד', בכך ארץ ישראל שדעתו לחזור, שאינו עולה ביו"ט שני של גליות בחוצה לארץ ממנין הקרואים, והאריך שם המני"ח בדבר בשם תשובת גדול אחד, ועיקר ראייתו וסמיכתו בכל כחו על האי דתשובת מהרי"ק, ע"ש דבריו באריכות.

→ **אכן** אחר העיון היטב נראה פשוט דעולה למנין הקרואים, וראיה ברורה לזה מהא דאיתא במגילה פ"ג דף כ"ג ע"א הכל עולין למנין ז' אפילו קטן ואפילו אשה, אף על גב דאשה וקטן לאו בר חיובא, אפילו הכי עולין

76 **בן** כרך שהלך לעיר ודעתו לחזור בזמן קריאת המגילה דהיינו יום ט"ו שלו, שאינו חייב לקרות המגילה ב"ד כמבואר באו"ח סימן תרפ"ח (ס"א), והוא מתפלל בבית הכנסת עם הציבור, מהו שיהא עולה למנין הקרואים בפרשת ויבא עמלק, כיון שהוא אינו מחויב לקרוא הפרשה באותו יום.

תשובה, לכאורה נראה דאינו עולה, כיון דהוא אינו בר חיובא אינו מוציא הצבור ידי חובת קריאת י"ד. וגדולה מזו מצינו בתשובת מהרי"ק שורש ט' והובא בשו"ע או"ח סימן קל"ה סעיף ה' בהג"ה, ובסימן תקס"ו סעיף ו', יש מי שאומר שאין עומד לקרות בתורה בתענית צבור מי שלא התענה,

שואל ומשיב מהדורה רביעאה ח"א סי' מא, ובשו"ת שבט סופר או"ח סי' נא.

157. עיין מרכבת המשנה [אלפאנדרין] ה' תנוכה פ"ד ח"ח. ובשו"ת בית אפרים או"ח סי' סג, ובשו"ת משום

MEINEL GOTTESDIENST

הרי"ף בדי"ה וישן חולק בזה, וכן משמע בירושלמי (שם פ"ב ה"ג), עיין בפרי חדש לאו"ח סימן תפ"ט ס"ק ח', מ"מ למנין הקרואים נראה דכולי עלמא מודו ע"ש¹⁵⁹.

ומתשובת מהרי"ק שם בשורש ט' אין ראייה כלל, שכתב וז"ל, ועוד יש

להביא ראייה ממנהג שנהגו בכל קהלות צרפת להתענות בו בה"ב אחר פסח ואחר סוכות, ואין זה אלא מנהג בעלמא, ואפילו הכי מעשים בכל יום שדוחין כבוד הכהנים כדי לקיים המנהג זה, כשאין הכהן מתענה באותן תענית, יצא הכהן מבית הכנסת ועומד לקרות בתורה ישראל המתענה. ואף על גב דפשיטא דאי לאו משום התענית לא היה הכהן רשאי למחול על כבודו אפילו בבית הכנסת, כדפירש ר"ת [גיטין נט ע"ב ד"ה אבל]¹⁶⁰, מיהו פשט המנהג שכהן יוצא מבית הכנסת, ולא ראיתי בהן מפקפק בדבר מעולם לומר לא אצא מבית הכנסת אלא אקרא בתורה, וכודאי שאם היו הכהנים יכולין למחות שהיו מוחים, אלא שאין בידם כח לבטל המנהג, עכ"ל מהרי"ק.

ועתה פקח עינך וראה כי אדרבה מדברי מהרי"ק יש להביא ראייה ותוקף לדברינו, דאם איתא דמדינא אינו עולה למנין הקרואים, כיון שאינו מחויב בקריאת הספר לפי שאינו מתענה, וכדעת התשובה בהלכות קטנות, א"כ מגלן למהרי"ק ללמוד שאינו יכול לבטל המנהג לפי שלא ראה כהן מפקפק בדבר, הא כיון דמדינא אינו עולה למנין הקרואים, לכך אי אפשר לפקפק ולעלות לפי שאינו עולה במנין הקרואים, אלא ודאי מדינא עולה במנין וכמ"ש, אלא שמצד המנהג נהגו כן בב' וה' וב', הואיל שהוא פורש עצמו מן הציבור ואינו תופס (מנהגי) [מנהגם] להתענה

למנין הקרואים¹⁵⁸, וא"כ הוא הדין בנדון דידן. וכ"כ התוספות בראש השנה דף ל"ג ע"א ד"ה הא ר' יהודא וכו' בסופו יע"ש. ולא נעלם ממני שבכנסת הגדולה באו"ח סימן רפ"ב [הגהות טור אות יב] כתב דעיקר כדעת הפוסקים דדוקא למנין שבעה עולה ולא למנין שלושה ע"ש דבריו באריכות. אין מזו סתירה כלל, חדא לענין גוף הדין לא נראה כדבריו, דמאי שנא לשלושה או לשבעה, וכן משמעות סתימות לשון הרמב"ם פ"ב מהלכות תפלה [ה"ז], וכ"כ בחשובת מהרי"ט חלק א' סימן קמ"ה להלכה, וכן נוטין דברי הב"י באו"ח סימן קל"ה [סי"ג ד"ה כתב הרוקח], במ"ש דהרוקח [סימן שלה] שכתב שאינו עולה למנין שלושה הוא הדין למנין שבעה, רק לנוספין מותר לקרות ע"ש, (ושאר רוב הפוסקים חולקים על הרוקח בזה), הרי מבואר מדבריו דאין לחלק בין מנין שלושה או שבעה בזה, והא דקאמר בש"ס עולה למנין שבעה לאו דוקא, אלא שדבר בהווה שתוך שבעה קורין לפעמים קטן, משא"כ תוך מספר קטן שהיא שלושה, אין הדבר מצוי לקרות קטן. ועוד דאף אי נימא טעמא כדעת הסוברים שתוך שלושה אינו עולה אשה וקטן, היינו דוקא באשה וקטן שאינם בר חיובא כלל, משא"כ בנדון שלפנינו שהוא בר חיובא ביומו וראוי לקרות אף ביום זה אם יתן דעתו שלא לחזור, וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. ובפרטות לסברת התוס' בברכות דף מ"ח ע"א ד"ה עד שיאכל כזית דגן ע"ש שכתבו וז"ל, אבל גדול שהוא בר חיובא מן התורה כי אכיל כדי שביעה מחויב בדבר קרינן ביה, אפילו לא אכל ומוציא אחרים ע"ש. וכן משמע מפרש"י ריש פ"ק דמגילה [ב ע"א ד"ה אלא] דבני עיר יקראו לבני הכפרים, אך ה"ר"ן [א ע"ב בדפי

עמהם, לא י
כי זו תורה
ולא שיהא
דאפסיד אנפי
אינו בר חיו
ודאי ברור

על דבר
בשו"ע
חייבת במש
לאשה ואיש
לשלוח לאל
במהנות לא
ממך טעם
תשובה,

שהרגיש ב
ברור להמע
בדיני סבל
שעל כן
ושלא לר
הו
כתב וז"ל,
במשלוח מ
במקרא מ.
לאיש, אב
ישלח לאל
מתנות לא
עכ"ל דרכי
דהכי קאמ
אין חושש

158. כ"כ גם בתשובות חוט המשולש בתשב"ץ ח"ד סי' לא.
159. עיין ברכי יוסף או"ח סימן רפ"ב ס"ה, ובשורת חיים שאל ח"א סימן יג.
160. לפנינו איתא שם ר"ח.

161. עיין ג
162. עיין ז
רבינו, ועיין
163. ז"ל

שאלות ותשובות ח"א או"ח שאלה מא שנות יעקב פו

וכן נ"ל הדין בכך ארץ ישראל שדעתו לחזור, שעולה למנין הקרואים ביום טוב שני של גליות, ודלא כדעת הלכות קטנות שם בתשובה¹⁶².

כנ"ל הקטן

יעקב

עמהם, לא יזכה לעלות עמהם לספר תורה¹⁶¹, כי זו תורה וזו שכרה למי שמתענה עמהם, ולא שיהא פקפוק איסור בדבר, רק איהו דאפסיד אנפשיה, משא"כ בנדון שלפנינו שהוא אינו בר חיוב לפי שהוא בן כרך וט"ו זמניה, ודאי ברור שעולה למנין הקרואים ביום י"ד לבני הכפרים.

שאלה מא

ותקנתם של עניים, ושלא לנעול דלת בפני נותנים צדקה.

ואי לאו דברי מהר"י ברי"ן הייתי אומר הטעם כפשוטה, דשילוח אשה לאיש או איש לאשה מראה קירוב וחינה והרגל דבר, משא"כ בנותן דרך צדקה. כי בלאו הכי לפי טעמא דמהרי"ב קשה למה לא תשלח אשה לאיש, דמה חשש קידושין שייך, כיון דהוא אינו שולח לה, כי יקח איש אשה כתיב [דברים כד, א] ולא להיפך, כדאיתא בפ"ק דקדושין נד ע"ב], וצריכין לומר דגורנין הא אטו הא, והוא חששא רחוקה ונפלאה, אכן לטעם שכתבתי הכל ניחא. [עוד י"ל דהכי קאמר, דאשה תשלח לאיש כיון שהוא א"צ לחזור ולשלוח לה, משא"כ בשלוח מנות שמחליפין זה עם זה ויש לחוש לקידושין (מהדורה בתרא)].

ובגופא דינא ראיתי בספר פרי חדש לאו"ח כתב על זה דו"ל, ומ"ש בהג"ה ואשה חייבת במתנות לאביונים, אין דין זה מחוור, דאיש כתיב ולא אשה ומנין לו זה, וכתב הריקריאת שמע [בערך לחם שם] ששום פוסק לא כתב כן עכ"ל. ובאמת לענ"ד דברי רמ"א ומהר"י ברין ברורים, דודאי גם נשים היו באותו נס, דמהאי טעמא נשים מחויבים במקרא מגילה [מגילה ד ע"א], וגם אצל משלוח

על דבר מה שהקשיה לשאול בהא דפסק בשו"ע [או"ח] סימן תרצ"ה [ס"ד] דאשה חייבת במשלוח מנות באיש, ואשה תשלח לאשה ואיש לאיש ולא להיפך, שלא יבוא איש לשלוח לאלמנות ויבוא לידי ספק קידושין, אבל במתנות לאביונים אין לחוש עכ"ל רמ"א, ונעלה ממך מעט הדבר דלמה אין לחוש כהאי גוונא כמתנות לאביונים.

תשובה, עיקרא דהא מילתא כבר אמורה בספר מגן אברהם שם בס"ק ט"ו שהרגיש בקושיא זו¹⁶³, אך ישובו וחילוקו אינו ברור להמעיין היטב באבן העזר סימן מ"ה בדניי סבלנות לדעת הרכה פוסקים, ואפשר שעל כן שאלת ממני טעם אחר לחלק.

ושלא להוציאך חלק אעתיק תחילת מקור הדין בדרכי משה סימן תרצ"ה [סק"ז] כתב דו"ל, כתב מהר"י ברי"ן דאשה חייבת במשלוח מנות ומתנות לאביונים כמו שחייבת במקרא מגילה, ואשה תשלח לאשה ואיש לאיש, אבל לא בהיפך, משום גזירה שמא ישלח לאלמנה ויבוא לידי ספק קידושין, אבל מתנות לאביונים אפילו אשה לאיש דרך צדקה, עכ"ל דרכי משה. ולפי פשוטו יש לפרש דבריו דהכי קאמר, כיון שהוא רק דרך צדקה, לכן אין חוששין חששא כי האי, משום כדי חיי

161. עיין בשו"ח מנחת אלעזר ח"ב סמן עד.
162. עיין שו"ת חיים שאל ח"א סימן י"ג שחולק על רבינו. ועיין משנה ברורה סימן תקס"ו ס"ק כ"א.
163. ד"ל המג"א, פירוש שיאמרו שזהו סבלנות

MEYER GOTTESHAAN LIBRARY

ז.ה.ל.צ.י.ב.

שאלות ותשובות

רבי עקיבה יוסף

לחד מתקיפי ארעא דישראל
הגאון הקדוש חכם הרזים צדיק יסוד עולם
רבי עקיבה יהוסף שלעזינגער וצוק"ל
המפורסם בספרו "לב העיברי"

חלק או"ח

יצא לאור מכת"ק אשר השאיר אחריו ברכה
ובתוכם פנקסו "בן גיטל" ע"ש אמו הצדקנית ע"ה
עם תיקונים הערות והארות
ע"י מכון לב העיברי

שנת תשס"ט לפ"ק
פניה"ק ירושלים ת"ו

אשר שאל על דבר מחותנו אשר בא מחו"ל בחג השבועות הזה, אשר חל בערב שבת קודש, ובשבת קודש קראו אצלנו פרשת נשא, ואצלו היה יו"ט שני, שהוא צריך לקרות פרשת יו"ט שהוא עשר תעשר, והיה זה ביום העליה לתורה, שמחותנו היה אבי החתן, אם רשאי מחותנו לעלות למנין הקרואים בפרשת נשא, כיון שאצלו הוה יו"ט שני, ואינו שייך לקריאת פרשת נשא.

והוריתי שמחותנו יכול לעלות לתורה, וטעמי הוא, דאם היה ציבור שלם מבני חו"ל, אז נדחה פרשת השבוע, וקורים פרשת יו"ט, אבל כיון שמחותנו הוא יחיד כאן, ואינו יכול לקרות פרשת יו"ט, לא נדחה מחיוב קריאת התורה, דאי אפשר בלי קריאה, וחובת היום תדיר שהוא פרשת השבוע, ומחותנו גם חיוב קצת לעלות לתורה, מחמת שהוא אבי החתן, א"כ למה להוציאו מן הכלל, ויכול לעלות לתורה^א.

ועוד, דנודע שבשו"ת חכם צבי סימן קס"ז כתב להלכה דהעולים מחו"ל לארץ ישראל, אפילו בדעתו לחזור, דינם כבני ארץ ישראל, אע"פ שנוהגים האידנא כדעת מרן הב"י בשו"ת אבקת רוכל סימן כ"ו שצריכים לנהוג כבני חו"ל, וכתב שם וז"ל ולא עוד אלא שמחקבצים מנין מבני חו"ל, ומתפללים תפילת יו"ט, וקורים בתורה עכ"ל. מ"מ נראה דכתב כן הב"י רק כשאיכא ציבור מיוחד לעולי הרגלים, אבל אם אין

אמנם דעתי שלא ינהג יו"ט שני, דהתם לא איתדר ליה, ומשמע מהלשון, שברור לו שלא יכול לדור באר"י, ודעתו לחזור בודאי^ב.

משא"כ בזה אשר מצפה לישועה, ומחפש עוד פרנסה, א"כ מאן יימר כי לא ימצא פרנסה, וא"כ אפשר דלא יעקור מכאן, והוא בעצמו מסתפק עוד אם יעקור, ואף אם תמצא לומר כי הוא יחליט לעקור, מאן יימר אם גם אשתו תלך עמו, ולכן בספיקות כאלו, לא אכד ליה חזקת מקומו אשר כבר ישב כבר כאן שלושים יום, שהוא חזקת יישוב כמבואר באו"ח סימן תכ"ט דהדר ל' יום בעיר הוה כתושב. ולכן לאפוקי מחזקה זו צריך שיהיה דעת ברור לחזור, אבל לא ספיקות^ג. ואיך יכניס עצמו בספק ברכות שהוא בחשש ספק תורה כמובא בסימן רט"ו, וכאן נמצא וכאן היה כמנהג המקום כן נ"ל^ד.
העיבר^ה

קנו

74 בן חו"ל שמתפלל ביו"ט שני של שבועות במנין של ארץ ישראל שקורים פרשת נשא אם יכול לעלות לתורה

לכבוד ידיד רודף צדקה וחסד, מחזיק תורה הרב הגביר החסיד מוה"ר פנחס אהרן בן עמיל הי"ו.

לאר"י היה בדעתי לתור את הארץ ולראות אם שמנה או רזה, אם יש לו פרנסה או לא, ואח"כ ראה שאין לו פרנסה, לקיבעא קמא הדר, ודינו כבן חו"ל.

ג) כן נראה מהלשון של שו"ת זרע אברהם והמהריב"ל, שכשראה שאין לו פרנסה, החליט בודאות לחזור לחו"ל. ורבינו כיון לדעתם מדעתא דנפשאי.

ד) רבינו סובר דאין צריך לנהוג כבני חו"ל, מחמת דאיכא עוד כמה ספיקות אם יחזור. וכנראה מעובדא דידן, דכאשר עלה לאר"י החליט בודאות לעלות לאר"י ולא בספק כנידון הב"י של הזרע אברהם, וא"כ בודאי דינו כבן אר"י, א"כ לפי דברי הזרע אברהם בודאי דינו כבן אר"י.

ה) כנראה מלשון רבינו שלא הכריע מחמת ספיקות האלו שינהג כבן אר"י ממש, אלא דחשש לספק ברכות של עשיית קידוש ושמו"ע של יו"ט, אבל לפי דברי רבינו אסור לעשות מלאכה, ולהניח תפילין בלא ברכה, ואילו ראה רבינו את דברי הזרע אברהם והמהריב"ל בודאי היה מכריע שצריך שינהג כבן אר"י לכל הלכותיו.

א) רבינו מחדש שעיקר תקנת משה הוא שצריך לקרות בתורה, ומשה קבע גם זמני הקריאה, והרמב"ם בפ"ב מהלכות תפילה כתב דמשה תיקן שיהיו קורים בשבת, ובפרק יג שם ה"ח כתב דמפסיקין למועדות וקוראים בעיני המועד, ולא בסדר שבת, ומשה תיקן שיהיו קוראים בכל מועד ענינו. ורבינו סובר דתקנת משה במועד הוא להפסיק מסדר השבתות ולקרות בפרשת מועדים, אבל אם אי אפשר לקרות בפרשת מועדים, חזר דינו לעיקר התקנה לקרות כסדר שבת, ואין יכול להיות שאם אינו יכול לקרות בפרשת המועדים, שיהיה פטור מקריאה לגמרי. ועיין כעין זה בשו"ת אמרי יוסף ח"ב סימן קכ"ז שהן כמענית ציבור שחל ביום ב' והן ואין עשרה מתענים, אם צריכים לקרות בפרשת השבוע, ומסיק דאין צריך

מ"מ בזה"ז המנהג, שבצינעה נהגו כיו"ט, ולא בפרהסיה לברך ברכת יו"ט, ורק אם מתקבצים ציבור של עולי רגל אז יוכלו לברך יו"ט כדינו. (ואולי מפני זה נהגו קצת מתושבי העיר הזאת ללבוש באיסרו חג מלבושי יו"ט בשכיל עולי גולה, שלא יהיו בדלים מהם).

ולפי"ז בנידונינו, דאבי הכן ע"י דמנהגא שצריך לעלות לתורה, ואם לא יעלה הוה פרהסיה, ולכן צריך לעלות, וגם אם לא הוה פרהסיה, וגם אם לא היה חיוב לעלות, מותר לעלות, כיון דזה חובת היום, והוא לא נפטר מקריאת התורה". והנה הוא מפורש בשו"ת שבות יעקב ח"א סימן מ' ומובא בשערי אפרים סימן ח' סקצ"ז בפתחי שערים סקצ"ג דאם בן ארץ ישראל בחו"ל, ודעתו לחזור, יכול לעלות לתורה ביו"ט שני, א"כ קל וחומר שאין עליו תשובה, בנידון דידן, דשם אינו שייך בכלל לקריאה זו דיו"ט, דהרי חול אצלו, ומ"מ יכול לעלות, א"כ כש"כ בנידון דידן שיש לו החיוב לקרות בתורה, וכש"כ בנידון דידן דהוה בפרהסיה". והתיעצתי עם הגאון דטוראף נ"י על זה, ואמר כמה ראיות שיכול לעלות לתורה כנ"ל, והדבר פשוט הוא.

ושוב שלח אחד להגאון מבריסק נ"י, והשיב שלא לעלות, ואיני יודע טעמו, ושוב אמר לי הגאון דפיטרקוב נ"י בשם הגאון המהרי"ל דיסקין נ"י

לו מנין מעולי הרגלים, אין לדחותו מפרשת השבוע, וחובת שבת היא בקריאה, וא"כ אם אינו יכול לקרות בפרשת יו"ט, כיון שאין לו ציבור, בודאי חייב לקרות פרשת השבוע.

ומה שכתב בהג"ה לספר חכם צבי בדפוס לבוב², להשיג על החכם צבי מרש"י בפסחים דף מ"ז, דמשמע שנהגו גם בזמן הבית ביו"ט שני בירושלים לעולי הגולה. ואפשר ליישב קושייתו, דשם מיירי בזמן שקידשו על פי הראיה, ולא היו בקיאים בקביעת דירחא, והיכי דלא מטו שלוחים היו חייבים לנהוג יו"ט שני. משא"כ בזמן הזה דבקיאי בקביעת דירחא, ורק שלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם כדאיתא בביצה דף ד', הני מילי במקומם בחו"ל, משא"כ בירושלים הוא כמו גזירה לגזירה ותקנתא לתקנתא, ואיכא יותר למיחש משום לא תתגודדו, ועיין במג"א סימן תצ"ג סק"ו וסימן תצ"ו ובפר"ח שם. ובזמן הזה אפשר לומר עוד, הן שבקיאים בקביעת דירחא, וגם ליכא חשש שמא לא יגיעו שלוחים, דאפשר להודיע להם ע"י טלגרמה, ושכיחי טפי מן גמלא פרחא בזמנם, ורק במקומם איכא מנהג אבותיהם. ויש לדייק כן בלשון הגמרא שאמרו דשלחו "מתם" וכו', ולמה לא כתבו שאמרו לבני גולה אפילו שנמצאים כאן, אלא ע"כ דרק שם לא יזיו מנהג אבותם, משא"כ אם עולים לכאן³.

לקרות, ובשו"ת זרע אמת או"ח סימן פ"ו כתב בפירוש שצריך לקרות פרשת השבוע, הרי דמה שקבעו קריאה אחרת, אינו עוקר הקריאה התמידית, ואם אי אפשר לקרות הקריאה המיוחדת כמו בתענית, צריך לקרות הקריאה הרגילה, וכמו כן בעניינינו סובר רבינו, שאם אי אפשר לקרות פרשת המועדים, צריך לקרות בשל שבת. ועיין עוד בהערה ט'.

ב) הגהות אלו הם מהגאון רבי יוסף שאול נאטהנון בעל שו"ת שואל ומשיב הנדפס בסוף שו"ת חכם צבי.

ג) כוונת רבינו דכיון דכל הטעם ששלחו מארץ ישראל לחו"ל הזהירו במנהג אבותיכם, איתא בגמרא בביצה דזמנין דגזרה המלכות גזירה שלא יתעסקו בתורה וישכחו סדר העיבור ויאכלו חמץ בפסח עי"ש ברש"י. וזה שייך רק אם לא בקיאי בקביעת דירחא, משא"כ בזה"ז, אבל מ"מ גזרו גם בזה, משום גזירה לגזירה. וסובר רבינו שזה רק אם גרים בחו"ל, אבל אם גרים באר"י, דשם כו"ע נוהגים יום אחד, וא"כ הוה גזירה אטו יושבי חו"ל, וביושבי חו"ל, ג"כ הוא משום גזירה לגזירה, וגזירות רחוקות כאלו לא גזרו, ולכאורה זה סברת החכם צבי, אלא שרבינו מוסיף לתרץ קושיית השואל ומשיב, דבזמן הבית שקידשו עפ"י הראיה, גם החכם צבי מודה שבני חו"ל צריכים לנהוג ב' ימים דהוה גזירה קרובה.

ד) וכן פסקו שאורח בן חו"ל יכול לעלות ביו"ט שני לפרשת השבוע, הגרי"מ טוקצינסקי בספרו ארץ ישראל דף מ"ג, וכן פסק הגרש"ז אויערבך מובא בספר יו"ט שני כהלכתו פ"ט סעיף ד' הערה כז. ועיקר סברתו של הגרש"ז בזה לסמוך על סברת החכ"צ לענין זה וכמו שכתב רבינו, וכן כתב בשו"ת בצל החכמה ח"א סימן ב' כדעת רבינו שבן חו"ל יכול לעלות לפרשת נשא.

ה) השבות יעקב פוסק בזה דלא כשו"ת דבר שמואל סימן שכ"ד ובשו"ת הלקט ח"א סימן ד' והובאו דבריהם בבאר היטב בסימן תקס"ו.

ו) הוא הגאון רבי חיים אלעזר וקס מחבר ספר נפש חיה, שביקר בארץ ישראל בשנת תרמ"ו ביחד עם חותנו הגאון מקוטנא, והיה לו מו"מ עם רבינו אז כידוע, וראה בתורת יחיאל במדבר (עמ' שטז) מה שדרש הגאון מקוטנא בעת ביקורו אצל רבינו בביתו.

ודברתי עם חכמי ספרד ובתוכם האב"ד דפעי"ה ק
ת"ו, ואמרו פשוט הדבר דיכול לקרות, וכן
מפורש בספר התקנות, הלכות קריאת ס"ת, וכן
מבואר בספר פרי האדמה דף כ' בשם גדולי הפוסקים
הלכה למעשה, שמותר לעלות, ואפילו לחתן תורה
וחתן בראשית בעצרת, שהוא שמחת תורה בארץ
ישראל, קורים לבני חו"ל אורחים לעלות."

העיבר"י

L

קנה

עליה לרגל בזה"ז

בענין עליית הרגל אם שייך גם בזמן הזה, הנה
מקדמונים שמענו שהדרו על מצוה זו גם בזמן
הזה (עי' תדב"א סוף פ"ח), ועיין מזה גם בחשו' מרן
חת"ס (יור"ד סי' רג"ל ורל"ד) עיי"ש,*) והנה יש
להסתפק בזה, מה המכוון של עליה זו [וכן] גם לענין
יראה כל זכורך וגו' (שמות כ"ג י"ז), אם מהני הראיה
לבד אפילו נראה לו מרחוק ה' נראה לי (ירמיה ל"א
ב') על גגין ועליות, או צריך דוקא ביאה להתם.

דאמר לו טעמו, דחשש משום זילזול יו"ט, על אשר
לא הלך להתפלל במנין של עולי רגלים, והמהרי"ל
דיסקין לא ידע שהמחנות הנ"ל הלך למצוא מנין של
בני חו"ל ולא מצא, ולפי"ז אין כאן החשש שחשש
הגאון נ"י.

ואמרתי להגאון דפיטרקוב שאפשר לומר דאין צריך
לילך למצוא מנין מבני חו"ל, אחרי כי יודע
המחנות הנ"ל אשר פרשה זו פרשת נשא, אי אפשר
לו לשמוע עוד, כי יתעכב בספינה שבועיים, א"כ אין
יניח קריאת הפרשה הזו שהוא תדיר, כשביל קריאת
יו"ט שני שהוא מנהג". והאם אין כדאי החכ"צ
לסמוך עליו בזה, אחרי כי כבר שמע קריאת יו"ט,
ביו"ט ראשון, ואיך יניח קריאת הציבור של שבת
קודש, אשר לא ימצא תשלומים". ועיין בכבא קמא
דף פ"ב דמשה תיקן להם וכו' ושבת עיקר, ועיין
ברמב"ם פרק י"ד מהלכות תפילה הלכה א'."

ואמרתי דבר זה אח"כ להגאון מבריסק נ"י, והשיב
שחושש כשביל שלא הלך למנין של עולי
רגלים, ואין לפרוש מן הציבור ההוא.

(ז) רבינו מחדש כאן חידוש גדול, והוא, דאם יש מנין מבני חו"ל המתפללים יחד, אז צריכים לקרות פרשת יו"ט כדינו,
אבל אין צריך לחפש מנין לקריאת יו"ט, ואין שייך בזה אל תפרוש מן הציבור, דכיון דנמצא בארץ ישראל, א"כ הציבור
הוא בני אר"י, ולעשות ולחפש מנין ולעשות ציבור אינו מחויב, ובפרט שמפסיד ע"י זה קריאת פרשת נשא, ודברי רבינו
מחודשים מאוד. ודעת המהרי"ל דיסקין שגם בזה איכא אל תפרוש מן הציבור, והציבור שלו הוא ציבור חו"ל, ומהם אסור
לפרוש, וזה נקודת המחלוקת בניהם.

(ח) ובלוח לאר"י של הגר"מ טוקצינסקי בשנת תשמ"ח בדיני איטרו חג של פסח כתב בכעין נידון שלנו, שאחרי שבני חו"ל
יקראו פרשת יו"ט, יבואו אח"כ למנין של אר"י לקרות בפרשת השבוע, ובפרט אם דעתו להתעכב עוד שבוע, ויפסיד
הקריאה הזו, ואם לא עכשיו אימתי, ועיין עוד בשו"ת בצל החכמה ח"ד סימן נד.

(ט) רבינו מרמז כאן דבר עמוק, והוא דבכבא קמא מוזכר רק תקנת משה רבינו לקרות בשבת, וכמגילה דף ל' מוזכר תקנת
משה רבינו להפסיק מהקריאה הרגילה ולקרות פרשת מועדים. וברמב"ם בפ"ב מהלכות תפילה הלכה א' מזכיר הרמב"ם
רק משה תיקן לקרות בשבת, ואינו מזכיר מועדים, ובהלכה ב' מזכיר תקנת הקריאה במועדים, וכן כתב בפרק י"ג ה"ח,
ולמה חילק הרמב"ם לשני הלכות, והלא יכול לכוללם ולכתוב משה תיקן לקרות בשבתות ומועדים. לכן סובר רבינו דעיקר
התקנה הוא הקריאה בשבת, ויש עוד תקנה נוספת להפסיק במועדים ולא לקרות של שבת, אבל מ"מ הקריאה של שבת
קיימת ועומדת, ואם לא יוכלו לקרות של מועדים, חל עליהם החיוב של הקריאה הרגילה של שבת, וזה כוונת רבינו שכתב
"ושבת היא עיקר" כפי דאיתא בב"ק, וברמב"ם ה"א, ודו"ק, ועיין שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סימן א'.

(י) דבר זה נתבאר בארוכה בשער המפקד, ובספר נהר פקוד, והנידון שלהם הוא לעלות אורה לתורה ביום א' דהור"מ,
ואצל האורח הוא יו"ט, ואע"פ שיש לחלק קצת מנידונינו, מ"מ הביאו שם גם מעליית בני חו"ל לחתן תורה או חתן
בראשית בשמחת תורה של בני אר"י, בזמן שאצלם היה שמיני עצרת, וזה דומה ממש לנידונינו. ועיין עוד בזה בספר
התקנות משם פרי האדמה הלכות תפילה דף כ' שאחרי שמביא מחלוקת בזה, עלתה ההסכמה בין רבני ירושלים להתיר,
ועיין עוד בספר ארץ חיים (סתהון) סימן תצ"ו מזה. ובכף החיים סימן תצו סקס"א מביא פסק זה של רבני ירושלים, וכתב
דטעמם הוא, דסמכו על החכ"צ בזה, וזה כדברי רבינו.

(יא) עיין מדרש שיר השירים (א' ס"ב) "עיניך יונים - מה יונה אע"פ שאת נוטלת גוזליה מתחתיה אין מנחת שובכה לעולם
כך ישראל אע"פ שתרב ביהמ"ק לא כטלו שלש רגלים בשנה", ואף בשעת הגזירה עלו בהיחבא ובשתיקה כדאיתא